

SUUNNITELMA KESÄKANOISTA PALOSALMIKODILLE

Sini Metsälä

Opinnäytetyö

Maaseutuelinkeinot
Agrologi (AMK)

2019

Maaseutuelinkeinot
Agrologi (AMK)

Tekijä	Sini Metsälä	Vuosi	2019
Ohjaaja	Veikko Maijala		
Toimeksiantaja	Palosalmi-koti		
Työn nimi	Suunnitelma kesäkanoista Palosalmikodille		
Sivu- ja liitesivumäärä	64 + 15		

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä suunnitelma Palosalmen palvelukodille virkistystoimintaan tarkoitettu kesäkanalasta lähiluontoympäristön kehittämiseksi. Suunnitelma sisältää tietoa kesäkanojen ottamisesta, pienkanalan suunnittelusta ja rakentamisesta sekä kanojen hoidosta. Lisäksi opinnäytetyössä alustetaan suunnitelmaa kertomalla yleistietoa kanasta eläimenä. Palosalmi-koti tarjoaa yksilöllistä palveluasumista ikäihmisille sekä ikääntyville päihde- ja mielenterveyskuntoutujille Palojärven rannalla Rovaniemellä. Tämän projektin kautta Palosalmi-koti haluaa kehittää lähiluontoympäristöään sekä virkistystoimintaansa asiakkaille, siksi tein tämän työn. Opinnäytetyö on toiminnallinen sekä kehittävä, ja se on tehty toimeksiantona Palosalmi-kodille.

Opinnäytetyön tavoitteena on olla omalta osalta mukana Palosalmi-kodin lähiluontoympäristön kehittämisessä eläinavusteisin keinoin kesäkanojen osalta. Kehittämissuunnitelman lisäksi työssä keskitytään yleisesti pienkanaloihin ja niiden hyödyntämismahdollisuuksiin. Opinnäytetyön tietoperusta pohjautuu omaan kokemukseen ja havaintoihin kanojen kanssa toimimisesta sekä aiheen kirjallisuuteen ja sähköisiin lähteisiin.

Tämän opinnäytetyön alussa kerron tiiviisti kanan historiasta sekä kanasta yleisesti eläimenä. Sen jälkeen kerron kanan hyvinvointiin liittyvistä seikoista ja seuraava luku käsittelee eläinten ja Green Care-toiminnan vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. Ennen kehityssuunnitelman käsittelyä käyn läpi kesäkanojen ottamisen ja pidon sillä tavalla, että työn ohjeistuksen avulla lukija kykenisi hankkimaan itselleen kesäkanoja. Pohdin myös pienkanaloiden hyödyntämismahdollisuuksia tulevaisuudessa. Työn viimeiset luvut käsittelevät Palosalmi-kodille tehtyä kehityssuunnitelmaa kesäkanoista ja sen tuloksia sekä muuta pohdintaa aiheeseen liittyen.

Suunnitelmasta tulleen palautteen mukaan siitä oli hyötyä kesäkanalaa rakennettaessa, kanojen tarpeiden ja hoidon huomioimisessa sekä säädöksellisissä asioissa kanojen hankkimisesta ja kanalan rakentamisesta. Kanat ovat tulleet osaksi Palosalmi-kodin kesää, ja ne ovat tuoneet lisätoimintaa ja iloa Palosalmi-kodin asiakkaille sekä henkilökunnalle.

Avainsanat

eläinavusteisuus, kesäkanat, pienkanala, suunnitelma

School of Natural Resources
Agronomist

Author	Sini Metsälä	Year	2019
Supervisor	Veikko Maijala		
Commissioned by	Palosalmikoti		
Subject of thesis	Plan about summer chicken at Palosalmikoti		
Number of pages	64 + 15		

The purpose of this thesis was to make a plan for the service home Palosalmikoti to help it develop the immediate environment into a rehabilitative and functional area, including a henhouse for summer chicken. The plan includes information on having summer chicken, designing and constructing a henhouse and taking care of chicken. In addition, the plan initializes general information about the chicken as an animal. Palosalmikoti offers individual service for elderly people and elderly substance abuse residents in Rovaniemi. Through this project Palosalmikoti wants to develop its immediate environment and recreational activities for customers. The thesis is functional and developmental and is commissioned by the Palosalmikoti.

The aim of the thesis is to be involved in the development of the immediate environment of the Palosalmikoti with animal-assisted means with the summer chicken. In addition to the development plan, the work generally focuses on henhouses and their potential for exploitation. The knowledge base of the work is based on the author's experience and observations on working with chicken and on the literature and electronic sources of the subject.

The first chapter of the thesis focuses on the history of chicken and chicken in general as an animal. The following chapter contains information about chicken welfare and the next chapter deals with the impact of animals and Green Care on peoples' welfare. Before the development plan is processed the thesis explains how to acquire and grow chicken in such a way that with the help of the work instructions, the reader would be able to do so. The thesis also considers the possible benefits of growing chicken and having henhouses in the future. The last chapter of the work is the plan for Palosalmikoti for having summer chicken and reflects on the topic.

According to the feedback from Palosalmikoti, the plan was useful in constructing a henhouse, taking into account the needs and care of chicken, as well as in regulatory matters about obtaining chicken and building a henhouse. Chicken have become part of the Palosalmikoti's summer and have brought additional activities and joy to customers and staff at Palosalmikoti.

Keywords animal assisted, welfare, henhouse, summer chicken, project

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	KANA ELÄIMENÄ.....	10
2.1	Kanan historiaa.....	10
2.1.1	Varhaista historiaa.....	10
2.1.2	Kanatalouden historiaa Suomessa.....	11
2.2	Kana ja sen lajityypillinen käyttäytyminen.....	12
2.2.1	Aistit.....	13
2.2.2	Ääntely.....	14
2.2.3	Vuosi- ja vuorokausirytmii.....	15
2.2.4	Laumakäyttäytyminen.....	16
2.2.5	Lisääntyminen ja muninta.....	19
2.3	Hyvinvointi ja terveys.....	21
2.3.1	Käyttäytymistarpeet.....	21
2.3.2	Käytöshäiriöt.....	22
2.3.3	Yleisimpiä sairauksia.....	25
3	ELÄIMET IHMISEN HYVINVOINNIN TUKENA.....	27
3.1	Green Care.....	28
3.2	Eläinavusteisuus.....	28
3.3	Pienkanalan muu hyödyntäminen.....	32
4	KESÄKANAT JA NIIDEN HANKINTA.....	34
4.1	Kesäkanojen hankinta.....	34
4.1.1	Kanojen valitseminen.....	35
4.1.2	Rekisteröinti ja ilmoitukset.....	36
4.1.3	Lait ja säädökset.....	37
4.2	Pitopaikka.....	39
4.3	Ruokinta.....	43
4.4	Kesän jälkeen.....	44
5	TYÖN TOTEUTUS.....	47
5.1	Palosalmikoti ja sen ympäristö.....	47
5.2	Prosessin kuvaus.....	48

6	SUUNNITELMA	51
6.1	Suunnitelman sisältö ja vaatimukset	51
6.1.1	Pitopaikan rakentaminen	51
6.1.2	Suunnitelmalliset laskelmat	54
6.1.3	Kanojen hoito ja muut toimenpiteet käytännössä	55
6.2	Suunnitelman toteuttaminen	56
6.2.1	Toteutus	56
6.2.2	Kanala	57
6.2.3	Ulkohäkki	58
7	POHDINTA	59
	LÄHTEET	62
	LIITE	65

ALKUSANAT

Haluan kiittää opinnäytetyön toimeksiantajaa Palosalmikotia mielekkäästä ja kiinnostavasta opinnäytetyön aiheesta sekä toimivasta yhteistyöstä niin projektin kuin opinnäytetyön osalta. Erityinen kiitos Palosalmikodin kodinvastaavalle Heli Koivuselle, joka toimi pääasiallisena yhteyshenkilönä opinnäytetyön sekä projektin tiimoilta.

Haluan kiittää myös muita projektissa osallisena olevia, kuten Eduron tiimiä, joka oli apuna toteuttamassa suunnitelmaan liittyviä rakennustöitä. Haluan kiittää myös opiskelijakollegaani Sanna Koljosta, joka toimi vertaistukena projektia ja opinnäytetyötä toteutettaessa sekä kuskina Rovaniemeltä Palosalmikodille, kun minulla ei ollut ajokorttia.

Kiitokset haluan antaa myös vuoden 2018 kesätyöpaikalleni Pentik kartanolle ja sen pehtoorille Inga Kosuselle, sillä kartanon pienkanalan rakentamisesta ja kesäkanojen hoidosta oli minulle suuri hyöty ja ammattitaidon lisä, joka vaikutti vahvasti opinnäytetyöni tekemiseen sekä sen toteutumiseen.

1 JOHDANTO

Luonnolla ja eläinten läsnäololla on havaittu olevan monenlaisia terveysvaikutuksia ihmisten hyvinvoinnille. Luontoa ja eläimiä voikin hyödyntää hyvinvoinnin edistämisessä lukuisilla eri tavoilla. Eläimen läsnäolo vähentää tutkitusti stressiä ja saattaa lieventää vakavienkin sairauksien oireita, kuten erilaisten muistisairauksien. Kaikki perustuu loppujen lopuksi eläimen vilpittömään ja välittömään vuorovaikutukseen ihmisen kanssa. Toiminta, jolla edistetään ihmisen hyvinvointia luontoa ja eläimiä hyödyntäen onkin lisääntynyt niin yksityishenkilöiden kuin isompien toimijoiden keskuudessa. Yksityinen henkilö voi nauttia luonnosta oma-toimisesti, mutta ne, joilla on rajoituksia päästä itsenäisesti toteuttamaan tällaista toimintaa, tarvitsevat siihen muiden apua. Erilaiset kesäeläimet ovat yksi lukuisista esimerkeistä, miten toimintaa voi tuoda lähemmäs myös niitä ihmisiä, jotka eivät siihen itsenäisesti kykene. Tässä opinnäytetyössä on yksi esimerkki siitä, miten lisätä ihmisten hyvinvointia kesäeläimiä hyödyntäen. Opinnäytetyön teemana on kesäkanojen hankinta palvelukodille.

Opinnäytetyöni sai alkunsa helmikuussa 2017, kun Palosalmikodin kodinvas-
taava Heli Koivunen oli ehdottanut yhteistyössä tehtävää projektia Palosalmiko-
din ja Lapin ammattikorkeakoulun välillä. Projektin tavoitteena oli hoivakodin lä-
hiluontoympäristön kehittäminen ja asukkaiden toiminnallisen osallistamisen li-
sääminen. Palosalmen palvelukoti tarjoaa kodikasta palveluasumista ikääntyville
mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä ikäihmisille maaseutumiljöössä Rova-
niemellä. Palosalmikodilta tulleen aloitteen seurauksena ohjaava opettajani esitti
opiskelijoille mahdollisuuden osallistua tähän projektiin, jossa Palosalmikodin toi-
veena oli saada pihapiiristään entistä toiminnallisempi ja mielekkäämpi hoivako-
din asukkaille hankkimalla pihapiiriin kesäeläimiä sekä kehittää pienimuotoista
kasvinviljelyä. Kiinnostuneena Green Caresta ja luonnon sekä eläinten todiste-
tuista terveysvaikutuksista ihmisen hyvinvoinnille ja siihen liittyvään toimintaan
otin innoissani osaa projektiin. Muutaman vierailun ja palaverin jälkeen palosal-
mikodilla sain selkeän kuvan omasta roolistani projektissa ja päädyin tekemään
suunnitelman kesäkanojen ottamiseen ja hoitoon liittyvistä seikoista. Suunnitel-

maan sisältyi myös kanalan rakentamisen suunnittelu sekä tarvike- ja kustannuslaskelmien tekeminen. Myöhemmin projektista muodostui tämän opinnäytetyön aihe, jonka teen toimeksiantona Palosalmikodille.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä suunnitelma/ohjeistus kesäkanojen hankintaan ja hoitoon sekä kanalan rakentamiseen liittyen. Työn pääasiallinen tavoite on tehdä Palosalmikodille koottu tietopaketti lähiluontoympäristön kuntouttavan ja toiminnallisen piha-alueen kehittämisessä kesäkanojen osalta niin teoriassa kuin käytännössä. Tavoitteena on, että palosalmikodin väki saa kattavaa perustietoa kanasta eläimenä sekä siitä, mitä kesäkanojen hankkimisessa ja hoidossa tulisi ottaa huomioon ennen hankintaa sekä kesäkanojen asuessa hoi-vakodilla. Työn avulla Palosalmikodin olisi tarkoitus pystyä rakentamaan toimiva kesäkanala mahdollisimman selkeiden ja yksinkertaisten ohjeiden avulla sekä ylläpitää sitä oikealla tavalla. Perehdyn opinnäytetyössä kanaan ja sen sielunelämään syvemmin, koska vaikka kana on tuttu eläin monelle, ei sen tarpeista ja käyttäytymisestä tiedetä usein paljoa. Tämä opinnäytetyö auttaa Palosalmikotia myös ymmärtämään kanoja ja niiden käyttäytymistä paremmin, joka edistää kanojen hyvinvointia sekä helpottaa kanojen hoitoa. Tavoitteena oli tehdä työstä sellainen, jota kuka tahansa kesäkanoista ja kanaloista kiinnostunut voisi hyödyntää käytännön lähteenä kesäkanalan perustamisessa tai inspiraation pohjana tällaiselle toiminnalle. Kanoista on muutakin hyötyä, kuten mahdollisuus kasvat-taa omavaraista elämäntapaa, minkä takia olen ottanut tämänkin työssä esille lyhyesti.

Aloitan opinnäytetyön käsittelemällä ensin lyhyesti kanan historiaa sekä kanaa eläimenä. Käsittelen myös kanan hyvinvoinnin edellytyksiä sekä niiden yleisimpiä sairauksia. Ensimmäinen luku pohjustaa myöhemmin kerrottua loogisella tavalla. Seuraavaksi tuon esille eläinten hyödyntämisen ihmisten hyvinvoinnin tukena. Käyn läpi, mitä vaikutuksia eläimillä ja luonnolla on ihmisen hyvinvointiin ja millä tavoin sitä voi toteuttaa. Kerron myös eläinten hyvinvoinnin edellytyksistä toiminnassa. Ennen kehityssuunnitelman käsittelyä käyn vielä läpi kesäkanojen hankintaan liittyviä yleisiä huomioon otettavia asioita. Työn viimeiset luvut käsittelevät Palosalmikodille tekemääni kehityssuunnitelmaa kesäkanojen hankinnasta sekä pohdintaa lopuksi aiheesta omasta näkökulmasta.

Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu monesta eri sähköisestä sekä kirjallisesta lähteestä sekä omista kokemuksista kanojen ja muiden eläinten sekä luonnon parissa niin Agrologin opintojen, työelämän kuin vapaa-ajankin kautta. Opinnäytetyön aihe on laaja ja aiheelle olisi ollut monta erilaista tapaa lähestyä sitä. Pyrin nostamaan työssä esille loogisesti tärkeimpiä asioita liittyen työn tavoitteeseen, eli kanoihin ja kesäkanalan perustamiseen.

2 KANA ELÄIMENÄ

2.1 Kanan historiaa

2.1.1 Varhaista historiaa

Kanan käyttö kotieläimenä alkoi 4000–5000 vuotta sitten. Eläimen alkukodista ei ole täyttä varmuutta, sillä historialliset löydökset osoittavat sen olevan joko Indusjoen laaksossa Luoteis-Intiassa tai eteläisessä Kiinassa. Kanan kantalajin, bankivakanan, levinneisyysalue ulottuu kuitenkin luoteisesta Intiasta Tonkiniin Tyynen valtameren rannikolla. (Pulliainen 1987, 11.)

Bankivakana eli punaviidakkokana elää yhä villinä Kaakkois-Aasiassa kesykanan alkukodin alueella. Se muistuttaa ulkoisilta ominaisuuksiltaan paljon kotipihoissa vapaasti liikkuvia kesykanoja. Kukko on ulkoasultaan näyttävämpi kuin naaras. Kukolla on kaarevassa pyrstössä värikkäät laulusulat sekä kaksinkertainen heltti. Naaras on ilmeeltään punaruskea. Punaisen viidakkokanan nokka ja jalat soveltuvat loistavasti ravinnon etsintään. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019a.)

Sotien aikana persialaiset veivät taistelukukkoja sotasaaliina takaisin kotimaahansa 500 eKr., minkä takia kanaa on kutsuttu myös Persian linnuksi. Persiasta kanan leviäminen jatkui Turkkiin, Kreikkaan sekä Egyptiin. Kana levisi ajanlaskun ensimmäisen vuosisadan aikana Eurooppaan Kreikan sekä eteläisen Venäjän kautta. Leviämisen ajankohdan todistavat luulöydöt esimerkiksi Sveitsin, Saksan ja Englannin alueelta tältä ajalta. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019a.)

Historialliset löydökset kertovat, että aluksi kukkoja pidettiin vain urheilutarkoituksessa kukkotappeluita varten ja niitä ruvettiin käyttämään ravintona vasta myöhemmin. Historioitsijoiden mukaan Indus-laaksoon muuttaneet arjalaiset paimentolaiset oppivat ihaillemaan kukkoa ja siitä tuli rohkeuden ja ylpeyden symboli. Tästä syystä vuoden 1000 eKr. tienoilla kanojen ja kukkojen syönti kiellettiin hetkellisesti. Paljon muutakin todistusaineistoa kukosta uskonnollisena symbolina on löydetty eri kansojen keskuudesta ympäri maailmaa. (Pulliainen 1987, 12–14.)

Suurin osa nykyisistä kanaroduista kehitettiin jo 1800-luvulla ja vasta 1900-luvulle tultaessa kanaa alettiin pitää laaja-alaisemmin munien ja lihan vuoksi. Nykyään kanarotuja on maailmassa noin 300 erilaista, joista noin 50 eri rotua esiintyy Suomessa. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019a.)

2.1.2 Kanatalouden historiaa Suomessa

Suomessa tiedetään olleen kanoja jo 1200-luvulta lähtien. Kanojen omistaminen ei kuitenkaan ollut yleistä ja vain rikkaat omistivat niitä. Kanan pito Suomessa kotieläimenä yleistyi vasta 1900-luvun alussa, jolloin niitä esiintyi ympäri maata. Kanojen keskimääräinen lukumäärä talossa 1900-luvulla oli 10–20 kanaa. Siipikarjatuotannolla oli mahdollisuuksia Suomessa tuottavana elinkeinona vasta maan itsenäistymisen jälkeen. Sitä ennen kananmunia tuotiin Venäjältä halvalla ilman tullisuoja, minkä avulla tyydytettiin silloinen suhteellisen vähäinen kananmunien kysyntä. (Lakkinen ym. 2019.)

Kana on erittäin monipuolinen tuotantoeläin ja edeltävien vuosisatojen aikana siitä hyödynnettiin ravinnoksi lihan ja munien lisäksi kaikki muu paitsi luut. Kanan munintakyky on monta vuotta, mutta sen jälkeen sulkia, jänkeitä, rustoja ja muita ihmiselle ravinnoksi kelpaamattomia osia voitiin käyttää syöteissä ja pyydyksissä metsästyksessä. Höyhenistä sai valmistettua pehmeitä ja lämpimiä tyynyjä sekä tärkkejä. (Lakkinen ym. 2019.)

Kananhoito alkoi kehittyä nopeasti 1900-luvun alusta lähtien. Vuonna 1927 Suomessa oli jo noin 1,3 miljoonaa kanaa. Kanojen avulla tyydytettiin silloinen kotimainen kulutus ja kananmunia riitti vientiin asti. Vuonna 1929 maahan tuli voimaan kananmunia koskeva vientipalkkiolaki, joka mahdollisti vientikaupan harjoittamisen. Uuden lain seurauksena Suomeen perustettiin monia uusia kanaaloita, joista osa oli maataloudesta erillisiä liikekanaloita. Vuosina 1929–1932 Suomessa käytiin läpi pulavuosia, jotka ajoivat monet kokeilemaan kananhoidolla rikastumista. Noina vuosina kananhoito laajeni räjähdysmäisesti, jolloin vuonna 1933 Suomessa oli noin kolme miljoonaa kanaa. Kotimaan kysyntä ja kulutus ei lisääntynyt yhtä paljon tuotantoon verrattuna, minkä takia suurin osa tuotoksesta

jouduttiin viemään ulkomaille. Kananmunasta muodostui tällöin maan toiseksi merkittävin maatalouden vientiartikkeli voin jälkeen. (Lakkinen ym. 2019.)

Maailmansota, joka alkoi vuonna 1939 katkaisi Suomen kanatalouden kehityksen, sillä ulkomaisen rehun tuonti loppui, eikä ihmisravinnoksi kelpaavaa viljaa saanut syöttää kanoille. Lisäksi talvi- ja jatkosodan aika vaikutti maan kanatalouteen negatiivisesti, sillä ankaran rehupulan vuoksi kanojen määrää jouduttiin vähentämään alle miljoonaan kanaan vuoteen 1943 mennessä. Väkirehusta ja viljasta oli pulaa taas vuosina 1944–1945, mikä vaikutti myös kanatalouteen romahduttavasti. Kananmunakaupan säännöstely lopetettiin kuitenkin 1.10.1945, mikä kohensi suomalaista kanataloutta huomattavasti. Säännöstelyn lopettamisen seurauksena munien hinta nousi melko korkeaksi. Rehu- ja viljapulan helpotuttua nousi kanojen määrä alle viidessä vuodessa jälleen noin kolmeen miljoonaan. Kananmunan kulutuskin lisääntyi ja käytännössä koko tuotanto kului maan sisällä. Kysynnän lisääntyttyä kanoja ryhdyttiin jalostamaan erikseen lihan- ja munaantuotantoon sopiviksi, eli muninta- ja broilerikanoiksi ja tuotantoa ryhdyttiin tehostamaan. (Lakkinen ym. 2019.)

Iso-Britanniassa kehitettyihin häkkikanaloihin sekä muihin suurempiin tuotantokanaloihin siirtyminen alkoi 1950– ja 1960–lukujen vaihteessa. Euroopan unioniin liittymisen jälkeen kananmunan tuotanto on vähentynyt, mutta ylittää kuitenkin kulutuksen. Ennen sotia Suomessa syötiin noin 40 kananmunaa henkilöä kohden, kun nykyään yhden henkilön kulutus on noin 11 kiloa vuodessa. Kananmunan kulutuksen lisääntyminen johtuu pääasiassa yleisestä elintason noususta ja ruokatalouskulttuurin kohoamisesta. (Lakkinen ym. 2019.)

2.2 Kana ja sen lajityypillinen käyttäytyminen

Kanojen lajityypillisen käyttäytymisen tunteminen on kanoja omistettaessa hyvin tärkeä ja jopa välttämätön taito lintujen hyvinvoinnin takaamiseksi. Käyttäytymisen tuntemisen avulla kanoissa huomaa epänormaalin ja ei-toivotun käytöksen riittävän aikaisin, jolloin tilanne on mahdollista vielä korjata.

Kanojen käyttäytymistä on tutkittu erittäin paljon 1980-luvulta lähtien etologian eli eläinten käyttäytymistieteen piirissä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kanan villin kantamuodon eli punaviidakkokanan vaistot sekä käyttäytymistarpeet ovat säilyneet nykyisellä kesykanalla lähes samanlaisina joitakin vaistotoimintoja lukuun ottamatta. (Tengvall 1996, 20.)

2.2.1 Aistit

Kanan tärkeimmät aistit ovat näkö- sekä kuuloaisti. Kana näkee värit suunnilleen samalla tavalla kuin ihminen, mutta niiden lisäksi se pystyy erottamaan myös ultraviolettivalon, jota ihmissilmä ei kykene erottamaan. Ultraviolettivalon avulla otetuista kuvista selviää, että ultraviolettiväriä esiintyy paitsi ympäröivässä maailmassa myös kanojen omassa höyhenpeitteessä, kuten rinta- ja vatsahöyhenissä. Höyhenpuvun ultravioleteilla alueilla oletetaan olevan merkitystä kanojen paritumisen kannalta. Tavanomaisissa kanaloissa käytetään usein valaistusta, jossa kanat eivät kykene näkemään ultraviolettia väriä. Tästä syystä todennäköisesti päivänvalossa pidetyt kanat hedelmöittyvätkin paremmin ja kukot astuvat kanoja ahkerammin kuin lampun valossa elävät kanat. (Telkänranta 2004, 13–15.)

Kanan näkökenttä on laaja, noin 300 astetta, minkä ansiosta kanalla jää vain niskan taakse pieni alue, jota se ei kykene näkemään. Kanan kolmiulotteinen näkö sijoittuu melko kapealle alalle sen edessä, jonka takia tarkimmin kana näkee silmänsä keskikohdalla. Silmien erotuskyky on hyvin tarkka ja kana kykenee etsimään ravintoa tehokkaasti näkönsä avulla. (Telkänranta 2004, 13–15.)

Kanan kuuloalue on melkein samanlainen kuin ihmisenkin. Ihminen kuulee vähintään 20 ja enintään 20 000 hertsin äänet, kun taas kana kuulee 15 hertsista 10 000 hertsiin asti. Ihminen saattaa siis kuulla joitakin korkeita ääniä, joita kana ei kykene kuulemaan, mutta kana kykenee kuulemaan matalampia ääniä kuin mitä ihmisen kuulo kykenee erottamaan. Kana kykenee kuulemaan myös eräitä korkeita ultraääniä, jotka jäävät ihmisen kuuloalueen ulkopuolelle. (Telkänranta 2004, 13–15; Tengvall 1996, 42.)

Kanojen hajuaisti on hyvä, mutta se ei ylety ihan nisäkkäiden hajuaistin tasolle. Kanat käyttävät hajuaistiaan muun muassa ruoan etsimiseen sekä lajikumppaneiden tunnistamiseen. Kanat eivät ainoastaan haista vahvojen aineiden, kuten ammoniakkin ja hiilidioksidin korkeita pitoisuuksia, vaan erityisen hermojärjestelmän takia aistimus on myös fyysisesti kivulias kanalle. (Bestman, Ruis, Heijmans & Van Middelkoop 2010, 20.)

Kanat maistavat makunystyröillään. Ihmisellä makunystyröitä on noin 9000, kun kanalla niitä on vain enintään 350. Kanat kykenevät erottamaan makean, suolaisen, happaman ja kitkerän. Kanat eivät pidä happamista tai kitkeristä mauista. Ne eivät syö mielellään myöskään kovin suolaista tai makeaa ruokaa. Kanat aistivat kivun, kylmän ja kuuman samalla tavalla kuin nisäkkäät. Kanan nokka on erityisen tuntoherkkä, jonka avulla se tutkii ja lukee ympäristöään. Tuntoaistilla on tärkeä rooli eläimen sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä untuvikkojen ja munien järjestelyssä alleen lämpöön ja suojaan. (Bestman ym. 2010, 20; Hassinen 2014, 15.)

2.2.2 Ääntely

Kanat viestivät keskenään eleitten, asentojen sekä äänien avulla. Äänillä on iso merkitys kanojen keskinäisessä viestinnässä, minkä ansiosta kanat kykenevät oppimaan myös ihmisen käyttämiä sanoja, kuten kutsun syömään tai jopa oman nimensä. Kanojen ääniä on tähän mennessä tunnistettu 30 erilaista. Kanojen ääntelyn erottaminen ja tunteminen auttaa havainnoimaan kanoja ja niiden terveyttä sekä tyytyväisyyttä tehokkaasti. Normaalista poikkeavat äänet kuten niiskaukset voivat usein olla merkki sairaudesta. (Bestman ym. 2010, 21.)

Kukko kiekuu viestittääkseen siitä, että reviiri on varattu. Erityisen paljon kukot kiekuvat pesimäaikaan eli keväisin sekä kesäisin. Ryhmässä ollessa useampia kukkoja johtajakukko kiekuu yleensä kaikista eniten. Kukon tai emokanan löytäessä herkkupalan tai muuta ravintoa siitä ilmoitetaan oman haaremin kanoille tai poikasille kotkottamalla. Kotkottaminen tarkoittaa kutsua syömään. (Tengvall 1996, 25.)

Kanojen liikkuesssa maastossa ne pitävät usein yhteyttä toisiinsa hiljaisesti kotkottaen. Kotkotuksen avulla kanat pystyvät paikantamaan toisensa tiheässäkin kasvillisuudessa. Yhteydenpito on erityisen tiheää emokanan ja sen poikasten välillä. Poikaset pitävät yhteyttä rytmiltään samalla äänellä, mutta se on paljon kimeämpää ja hennompa piiskutusta. Kanojen asettuessa nukkumaan ne pitävät usein hiljaista kujerrusta. Samanlaista kujerrusta emokana pitää poikasilleen niiden asettuessa emon mahan alle nukkumaan. Äänellä on rauhoittava vaikutus kanojen keskuudessa. Äkillistä kipua kokiessaan kana kirkaisee kovalla ja korkealla äänellä. (Tengvall 1996, 25.)

Kanojen äänivalikoimassa on erilliset varoitusäänet ilmasta sekä maasta lähestyville uhkille. Ilmasta lähestyvän vaaran merkiksi kana päästää karhean ja venytetyn äänen, jonka seurauksena muut parven yksilöt pakenevat näkösuojaan esimerkiksi kasvillisuuden alle. Maasta lähestyvän uhkan äänimerkkinä on terävä ja kova yksittäinen kotkotus, jonka seurauksena kanat lehahtavat korkeammalle turvaan maan rajasta. (Tengvall 1996, 25.)

2.2.3 Vuosi- ja vuorokausirytm

Valolla on iso merkitys kanan vuorokausirytmisissä sekä elämässä. Kanaparvessa asiat tehdään suunnilleen yhtä aikaa koko ryhmän kesken. Samanaikaisuus ja päivärutiinit suojaavat parven yksittäisiä kanoja ympäristön vaaroilta. Päivä alkaa sillä, että parvi heräilee yhtä aikaa auringonnousun aikoihin aamupesun ja sukimisen merkeissä. Yleensä kanat ulostavat samalla ennen liikkeelle lähtöä, josta johtuen orren alapuolelle kertyy suuri osa ulosteesta. Aamun ja aamupäivän kanat käyttävät ravinnon etsimiseen, ruokailuun sekä juomiseen. Lisäksi suurin osa pesän rakennuksesta, parittelusta sekä muninnasta tapahtuu aamupäivän aikana. (Hassinen 2014, 18; Tengvall 1996, 38.)

Keskipäivän kanat käyttävät lepäämiseen sekä hiekka- ja aurinkokylpemiseen, jos sää sallii. Päivän kääntyessä iltapäivästä iltaan kanat viettävät vuorokauden toisen aktiivisen ravinnon etsinnän kauden. Illan hämärtyessä parvi hakeutuu takaisin yöpuunsa läheisyyteen. Kanat nousevat orsille hyvissä ajoin ennen pimeän tuloa. Yöpymisoksina kanat suosivat paksuhkoja orsia. Ylimpänä sijaitsevat orret

ovat suosituimpia ja jos kaikki parven yksilöt eivät mahdu suosituille orsille valtaavat korkeammassa asemassa olevat kanat ylimmät oksat. Muu parvi tyytyy silloin nukkumaan alemmilla orsilla. Valo säätelee siis kanojen nukkumista sekä vuorokausirytmiiä eikä kana kykene syömään tai juomaan pimeässä. (Tengvall 1996, 38.)

Syystalvella kanoilla on sulkasato, jolloin ne tiputtavat suurimman osan peitinsuistaan. Sulkasadon aikana kanat ovat muutenkin passiivisempia eivätkä muni, joten ne pitävät samalla munintatauon. Kanalan valaistusta voi vähentää sulkasadon aikana, mutta valoisan ajan pitää kuitenkin olla vähintään 7–8 tuntia vuorokaudessa. Valoisan ajan linnut käyttävät ruokailemiseen. Kanat alkavat munia keväällä, kun päivän pituus on vähintään 12 tuntia. Kanojen yleisen kunnon mukaan sekä höyhenpeitteen palautumisen perusteella sulkasadosta muninnan voi talvella käynnistää valaistuksen avulla aikaisemmin kanalassa. (Hassinen 2014, 18–19.)

2.2.4 Laumakäyttäytyminen

Kana elää yhteiseläimen tavoin luonnossa ryhmänä, joka koostuu yleensä 5–20 kanasta sekä muutamasta kukosta. Kukoista yleensä vanhin toimii koko ryhmän johtajana. Ryhmän sisällä jokaiselle kukolle muodostuu oma kanahaareminsa. Johtajakukon haaremi on usein suurin ja toisen kukon haaremi saattaa muodostua vain yhdestäkin kanasta. Kanat voivat myös liikkua eri haaremien välillä joustavasti. Ryhmän kanat päättävät itse, minkä kukon haaremiin kuuluvat. Nuorimmat kukot, joille ei ole vielä muodostunut haaremia, oleskelevat ryhmän laitamilla, kuitenkin ryhmän mukana. (Tengvall 1996, 23.)

Luonnollisissa tai väljissä oloissa elävän parven yksilömäärän kasvaminen 15–20 yksilöön aiheuttaa yleensä ryhmän jakautumisen alaryhmiksi. Alaryhmät käyttävät edelleen samaa reviiriä, mutta liikkuvat omana parvena ja parittelevat usein vain oman parven kesken. Kanojen käyttäytymisen tutkijat ovatkin todenneet, että kanojen ihanteellinen ryhmäkoko on yli viisi, mutta alle 30 yksilöä. Viiden yksilön ryhmä tyydyttää eläinten sosiaaliset tarpeet ja 30 yksilön kokoinen

parvi kykenee vielä jakautumaan alaryhmiksi ja sen avulla luomaan ryhmään vaakan sosiaalisen tilan. (Tengvall 1996, 24.)

Ryhmällä on oma elinpiiri eli reviiri, jonka alueella on kaikki, mitä ryhmä tarvitsee elääkseen. Perustarpeet tyydyttääkseen reviiriltä on löydyttävä juomapaikkoja, riittävästi kasvillisuutta suojaksi sekä ravinnon etsimiseen, hiekkaisia kylpemispaidkoja sekä suotuisia ja hämääriä paikkoja munintaa varten. Kanojen on päästävää yöksi myös korkeammalle, pois maan tasosta. (Tengvall 1996, 23.)

Kukkojen rooli parvessa on haastava ja niillä on paljon velvollisuuksia. Kukko on ryhmässä sekä kanalassa johtaja. Kukon täytyy etsiä ruokaa, huolehtia lisääntymisestä sekä pitää kanojen turvallisuudesta huolta ja puolustaa tai hyökätä tarvittaessa vaaran uhatessa. Kukon velvollisuus vartijana ja puolustajana antaa selityksen sille, miksi kanayhteisöissä kanoja on enemmän kuin kukkoja, vaikka molempia kuoriutuu yhtä paljon. Vaarallisemman elämän sekä velvollisuuksien seurauksena kukkojen kuolleisuus on merkittävästi suurempi. Kokokuvaa tarkastellen parvella on varaa menettää kukkoja, sillä kuolleen yksilön voi korvata toinen kukko. Kuolleen kanan ja sen mukana menetetyn tulevan jälkikasvun sijasta ei toinen kana kykene kuitenkaan munia kaksin verroin. (Hassinen 2014, 21; Tengvall 1996, 24.)

Yksilön aseman parvessa voi nähdä heltan ja harjan väristä sekä kehon asennosta. Korkeammassa arvoasemassa olevien yksilöiden heltat ovat kirkkaamman väriset kuin alemmassa asemassa olevilla. Korkean aseman merkkejä ovat myös pysty ja itsevarma asento sekä pörhistetyt kaulahöyhenet. Kanaparven sisällä vallitsee arvojärjestys, joka on parven toimivan ja rauhallisen yhteiselämän tae. Kanaparvessa kukoilla sekä kanoilla on usein omat, keskinäiset arvojärjestyksensä. Poikaset eivät kuulu arvojärjestyksen piiriin, mikä on tyyppillistä yhteisöllisille eläinlajeille. (Hassinen 2014, 21; Tengvall 1996, 26.)

Parvessa arvojärjestys muodostuu osittain luonnollisesti ja osittain se ratkaistaan symbolisin mahtailuelein pörhistämällä toiselle yksilölle kaulahöyhenet ja kohotautumalla pystyasentoon näyttääkseen isolta. Alemman haastaessa ylemmässä asemassa olevaa yksilöä linnut päätyvät usein ”mahtailutanssiin”, jossa yksilöt

ikään kuin tanssivat ja hypähtelevät vastakkain toisiaan tuijottaen. Näiden tanssien ansiosta aggressiivisilta yhteenotoilta yleensä välttyään. Fyysinen yhteenotto sekä loukkaantumiset ovat kanojen ja kukkojen keskuudessa harvinaisia, jos parvella on tarpeeksi ruokaa sekä elintilaa. Yksilön ikä vaikuttaa myös sen arvoasemaan. Usein vanhat yksilöt ovat nuorempia yksilöitä korkeammassa asemassa ja kerran muodostunut arvojärjestys ryhmän kesken voi säilyä hyvinkin pitkään. Yksilön temperamentti vaikuttaa myös sen arvoasemaan; Usein rohkeammat ja uteliaammat yksilöt ovat arempia kanoja korkeammalla arvoasteikossa. (Hassinen 1996, 21; Tengvall 1996, 26–28.)

Tutkimusten mukaan huonommankin muistin omaava kana kykenee tunnistamaan vähintään 25 lajitoveriaan ja muistamaan myös oman arvoasemansa parven arvojärjestyksessä suhteessa lajitovereihin. Useat kanat kykenevät tunnistamaan ja muistamaan jopa 50 lajitoveriaan. Enemmän kuin 80 yksilöä vaikuttaisi olevan rajana siihen, ettei kana kykene enää tunnistamaan yksilöitä toisistaan. Tästä syystä yli 80 kanan laumassa parven rauha häiriintyy vakavasti, sillä liian suuren parven koon takia kunnollista arvojärjestystä ei kyetä enää muodostamaan. (Tengvall 1996, 25.)

Kanaparvessa, kuten yleensäkin ryhmissä elävillä nisäkkäillä ja linnuilla, muodostuu keskinäisiä ja yksilöllisiä, tiiviitä kumppanuussuhteita. Näiden suhteiden ansiosta tietyt yksilöt viettävät aikaa useammin keskenään ja oleskelevat muutenkin lähekkäin. Tiiviimmän kumppanuussuhteen jakavat yksilöt saattavat asettua etenkin orrelle hyvin lähekkäin ja sukia toisiaan. (Telkänranta 2004, 25.)

Kanojen keskuudessa esiintyy usein ilmiö, jota kutsutaan eläinten käyttäytymistieteessä samanaikaiseksi toiminnaksi. Samanaikainen toiminta tarkoittaa sitä, että yhden yksilön toiminta stimuloi toisia yksilöitä tekemään samaa toimintaa samanaikaisesti. Ilmiö on yksi syy sille, minkä takia on yleistä, että kaikki ryhmän jäsenet asettuvat päivälevolle, kylpevät tai ruokailevat samaan aikaan. (Tengvall 1996, 23.)

Tyypillinen piirre yhteisöllisille lintulajeille on yksilöetäisyyden säilyttäminen. Yksilöetäisyys tarkoittaa vähimmäisvälimatkaa, jonka lintu pyrkii säilyttämään muihin yksilöihin nähden. Yksilöetäisyys korostuu etenkin ruokaa etsiessä. Etäisyys turvaa parven mahdollisuudet hallittuun pakoon vaaran uhatessa. Yksilöetäisyys mahdollistaa hallitun juoksemisen piiloon tai onnistuneen siipien levittämisen, kun on päästävä mahdollisimman nopeasti turvaan. Kanan pitämä yksilöetäisyys on normaalisti se etäisyys suhteessa muihin yksilöihin, johon kana nokallaan ylettyy. Kanan ja kukon välillä yksilöetäisyyttä ei yleensä pidetä. Poikasiin parven yksilöt eivät myöskään pidä yksilöetäisyyttä. (Tengvall 1996, 28–29.)

2.2.5 Lisääntyminen ja muninta

Sukukypsä kana munii, vaikka kukko ei astuisikaan sitä. Poikasia kuoriutuu kuitenkin vain munista, jotka kukko on hedelmöittänyt. Kukon parittelua kanan kanssa kutsutaan polkemiseksi. Ennen parittelua kukko esittää ”kosiotanssin” kujehtamalla matalalla äänellä ja pyörähtelemällä sekä kumartelemalla kanan edessä. Kukko pitää kanasta pois päin olevaa siipeään ojennettuna maata pitkin ja kuopaisee välillä maata toisella jalallaan. Flamenco-tanssin askeleet ja koreografia muistuttavat erehdyttävästi kukon tanssia, sillä ne on kehitettykin kukon ”kosiotanssia” jäljitellen. (Hassinen 2014, 75; Tengvall 1996, 32–33.)

Kana, joka suostuu paritteluun, painautuu matalaksi ja kohottaa takapäätään. Kukko nousee kanan selkään ja tarttuu nokkansa avulla kanan niskahöyheniin. Parittelun hetki kestää vain muutaman sekunnin. Kukolla ei ole lainkaan siitintä, vaan pieni ”limakalvonysty” yhteissuolen seinämässä. Parittelun aikana kukko asettaa yhteissuolensa aukon kanan peräaukkoa vasten, josta siittiöt siirtyvät kanan yhteissuoleen. (Hassinen 2014, 75.)

Kana, joka ei suostu paritteluun pyrkii nopeasti poistumaan kosivan kukon luota, jolloin kukko luovuttaa muutaman yrityksen jälkeen. Kanalassa voimakkaassa seksuaalisessa vireessä oleva kukko voi kuitenkin astua haluttoman kanan väkisin ottamalla sitä niskasta kiinni ja hyppäämällä selkään. Arvoasteikossa alempi kukko voi myös yrittää astua ylemmässä arvossa olevan kukon haaremia. Tilan-

teen tapahtuessa ylemmässä asemassa oleva kukko saapuu keskeyttämään toisen kukon toiminnan. Usein kanatkin välttelevät vieraan kukon astumista ja omistautuvat valitsemaalleen kukolle, joita voi joskus olla myös useampi kuin yksi. (Tengvall 1996, 33.)

Kana vaatii suojaisan ja hämärän paikan muniakseen. Kanalassa pesänä toimivat munintakopit. Aluksi kana käy pesässä vain munimassa, eikä vietä aikaansa muuten pesässä. Yleensä kana munii noin yhden munan päivässä aamupäivän aikana. Usein muninnan jälkeen pesästä poistuessaan kana pitää hetken kovaa, kaakattavaa ääntä. Ilmiölle on esitetty monenlaisia selityksiä. Eläinten käyttäytymistieteen mukaan sille on kaksi todennäköisesti paikkaansa pitävää selitystä; Kaakatus hämää petoja ja kätkee pesän olinpaikan ja samalla kana kiinnittää kukon huomion, jotta se on valmis puolustamaan pesää tarvittaessa. (Tengvall 1996, 34.)

Kana lopettaa muninnan ja ryhtyy hautomaan, kun se näkee pesässä tarpeeksi munia. Kesykanoilla tähän vaadittavien munien määrä on noin 12–20 munaa. Haudonta kestää 20–22 päivää. Kanarotujen välillä on suuria eroja haudonnan innokkuudessa. Kääpiökochi-rotuinen kana tunnetaan esimerkiksi innokkuudestaan hautoa sekä hoitaa poikasiaan. Maatiaiskanojen ja kaupallisten ruskeiden hybridikanojen keskuudessa suurin osa yksilöistä ei haudo. Kaupalliset valkoiset hybridirodut hautovat äärimmäisen harvoin, sillä ominaisuus on pyritty poistamaan roduista jalostuksen avulla. (Telkänranta 2004, 91–92.)

Hautomaan ryhtynyt kana makaa pesässä vuorokauden ympäri hiljaa ja liikkumatta. Se käy syömässä pari kertaa päivässä silloin, kun ketään ei ole näkemässä. Hautova kana voi poistua pesästä joskus muutamaksikin tunniksi, mutta se ei ole vielä merkki haudonnan keskeyttämisestä. Vuorokauden poissa olleen kanan voi todeta keskeyttäneensä haudonnan, sillä siihen mennessä kehittyvät poikaset ovat kuolleet kuoreensa. Onnistuneen haudonnan seurauksena poikaset kuoriutuvat. Ne ääntelevät jo päivää ennen kuoriutumista kuoren sisällä. Emokana vastaa niille ja sen seurauksena leimautuminen sekä emon ja poikasen välisen suhteen kehittyminen alkaa jo hieman ennen kuoriutumista (Telkänranta 2004, 92–94.)

2.3 Hyvinvointi ja terveys

2.3.1 Käyttäytymistarpeet

Käyttäytymistarpeella tarkoitetaan sellaista eläimen käyttäytymistä, mikä on välttämätöntä yksilön fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi sekä eläimen normaalin kehittymisen kannalta. Käyttäytymistarpeet ovat synnynnäisiä sekä välttämättömiä luonnossa eläimen eloonjäämisen kannalta, minkä takia ne eivät katoa eläimeltä satojen tai tuhansienkaan sukupolvien aikana, vaikka lajia pidettäisiin kotieläimenä. Käyttäytymistarpeet eivät ole ainoastaan eloonjäämisen kannalta tärkeitä, vaan käyttäytymisen tekeminen itsessään voi olla erittäin tärkeää eläimen hyvinvoinnille. Käyttäytymistarpeen toteutuksen estyminen voi aiheuttaa turhautumista ja stressaantumista eläimelle. Yksilölle voi aiheutua myös terveysongelmia, fysiologisia muutoksia tai haitallista ja jopa patologista häiriökäyttäytymistä. (SEY Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto ry 2019; Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta 2014, 1.)

Eläimen motivaatio toimia erityisellä tavalla liittyy vahvasti käyttäytymistarpeeseen. Motivaatiota tekemiseen säätelevät sisäiset sekä ulkoiset tekijät. Suurin osa käyttäytymistarpeista ylläpitää eläimen kehon tasapainoa ja terveyttä. Osa käyttäytymistarpeista esiintyy ainoastaan silloin, kun se on tarpeellinen, kuten pedon välttäminen. Sisäsyntyisen käyttäytymisen motivaatioon vaikuttaa myös ympäristö. Osa käyttäytymistarpeista esiintyy sisäisten motivaatiotekijöiden säätelemänä, kuten syöminen. Tuotantoeläinten käyttäytymistarpeita sekä niiden voimakkuutta ollaan tutkittu erityisillä koejärjestelyillä. Eläinlajien biologian tuntemus on keskeistä joidenkin käyttäytymispiirteiden ymmärtämiseksi. (Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta 2014, 1.)

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta on tehnyt yhteenvedon tuotantoeläimille olennaisista käyttäytymistarpeista. Taulukossa on eritelty yhdeksän erilaista kohtaa, joihin on määritetty erikseen naudan, sian, lampaan ja vuohen, Minkin, ketun, naalin ja supikoiran, kirjolohen sekä kanan käyttäytymistarpeet. Taulukon yhdeksän eriteltyä kohtaa näiden tuotantoeläinten käyttäytymistar-

peista ovat liikkuminen, ravinnonhankinta, lepo ja uni, sosiaalinen käyttäytyminen, kehonhoito, lämmönsäätely, tutkiminen ja ympäristön tarkkailu, leikki sekä lisääntyminen ja jälkeläisten hoito. Oheisessa taulukossa (Taulukko 1.) on eritelty kanan käyttäytymistarpeet tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan yhteenvedon mukaan erikseen kuhunkin erilliseen yhdeksään sarakkeeseen.

Taulukko 1. Kanan käyttäytymistarpeet tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan määrittelemänä (Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta 2014, 2–10)

Kanan käyttäytymistarpeet	
1. liikkuminen	Liikkuu ravintoa hakien. Lentää orrelle, räpyttelee siipiä, kylpee ja kuopsuttaa.
2. ravinnonhankinta	Hankkii ravintoa säännöllisen päivärytmin mukaan: syö aamulla ja illalla monipuolista ravintoa. Kana kuopsuttaa nokalla ja nokkii ruokaa etsien.
3. Lepo ja uni	Aikuiset kanat lepäävät yhtä aikaa orrella ja nukkuvat siellä yöllä. Kanat lepäävät myös päivällä. Nuoret linnut lepäävät ja nukkuvat kuivalla alustalla, tasoilla tai orsilla.
4. sosiaalinen käyttäytyminen	Sosiaalisina parvieläiminä kanat ylläpitävät arvojärjestystä, lineaarista hierarkiaa eli nokkimisjärjestystä. Kanat väistävät parvessa korkeammassa asemassa olevia yksilöitä.
5. kehonhoito	Hoitaa päivittäin ja toisten kanojen kanssa yhtäaikaaisesti höyhenpeitettään sukien, öljyten, ravistellen ja siipiä räpytellen sekä kylpien hiekassa, mullassa, purussa tai muussa kuivikkeessa. Kanat myös hoitavat toistensa höyhenpeitettä nokkien.
6. lämmönsäätely	Kananpoikasten lämmönsäätelylle on tärkeää emon siipien alle suojaan hakeutuminen. Höyhenpeitteen kunnossa pitäminen auttaa lämmönsäätelyssä (ks. kehonhoito). Orrella vierekkäin lepääminen vähentää kanojen lämmönhukkaa.
7. tutkiminen ja ympäristön tarkkailu	Kana tutkii ympäristöä nokalla kuopsuttaen. Kanat seuraavat parvensa muiden yksilöiden reaktioita.
8. leikki	Tutkittua tietoa kanan leikkikäyttäytymisestä on hyvin vähän, mutta monilla lintulajeilla leikkikäyttäytymistä on havaittu.
9. lisääntyminen ja jälkeläisten hoito	Kana munii hämärään, rauhalliseen pesään ja hautoo. Jalostus on lähes poistanut tuotantokanoilta haudontavietin. Kanat hoitavat poikasiaan luonnonoloissa kunnes poikaset ovat 4-5- kuukauden ikäisiä.

2.3.2 Käytöshäiriöt

Kanojen keskuudessa esiintyy joskus erilaisia käytöshäiriöitä, joista voi olla haittaa niin omistajalle kuin itse eläimillekin. Käytöshäiriöt ovat aina seurausta kana-

lan ja ympäristön puutteellisuudesta, missä kana ei pääse toteuttamaan luonnollisesti omia käyttäytymistarpeitaan. Luonnonvaraisilla kanoilla näitä häiriöitä käyttäytymisessä ei esiinny koskaan, ei myöskään hyvässä ja oikein suunnitellussa kanalassa. Häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäiseminen on aina helpompaa ja yksinkertaisempaa kuin jo puhjenneiden käytöshäiriöiden hoito. Käyttäytymishäiriöiden ainut kunnollinen ja pidemmän päälle toimiva hoitokeino on etsiä kanalan olosuhteista ne seikat, jotka aiheuttavat häiriökäyttäytymistä. (Tengvall 1996, 123.)

Höyhenten nokkiminen irti toisesta lajitoverista on häiriökäyttäytymistä, jota esiintyy niin lattia- kuin häkkikanaloissakin. Osassa tapauksista nokkiminen on voinut saada alkunsa yksilöllä jo poikaskasvattamossa siellä vallitsevien vääränlaisten olosuhteiden takia. Kanalassa käytös voi pahentua mutta myös helpottua riippuen kanalan olosuhteista. Ensimmäisenä nokkiminen näkyy kanojen resuisena höyhenpukuna. Höyhenten katoaminen kanalan lattialta on myös merkki siitä, ettei kaikki ole kanalassa kunnossa, sillä se tarkoittaa sitä, että kanat syövät höyheniä lattialta. Vakavimmillaan nokkiminen voi johtaa kannibalismiin kanojen keskuudessa. (Bestman ym. 71–73; Tengvall 1996, 123.)

Pienemmissä kotitarvike- ja harrastuskanaloissa kannibalismi kanojen keskuudessa on harvinaista. Joissakin virheellisesti suunnitelluissa suurkanaloissa sen sijaan kannibalismi on ollut todellinen ongelma. Kannibalismi kanalassa aiheuttaa eläimille suurta tuskaa ja omistajalle mittavia rahallisia tappioita. Ongelman alkaessa kanojen keskuudessa sitä on hyvin vaikea poistaa. Ensiapuna kannibalismien ilmetessä on hyvä himmentää kanalan valaistusta, joka on suoraan yhteydessä kanojen aktiivisuuteen. Aktiivisuuden vähennyttyä myös haitallinen toiminta heikentyy. Kannibalismin puhkeamiselle on monia syitä. Joillakin roduilla ja hybrideillä on vahvempi taipumus stressaantumiseen. Stressi altistaa ne herkemmin käytöshäiriöille, kuten kannibalismille. (Tengvall 1996, 123–124.)

Yleisimpiä syitä kannibalismin puhkeamiselle on suora jatkumo höyhenten nokkimisesta, sillä sen seurauksena esiintyvä veri innostaa kanoja nokkimaan nokallaan haavaa. Stressi altistaa kanoja kannibalismille. Lisääntyvän stressin aiheuttajia kanalassa ovat muun muassa liian suuri eläintiheys, jolloin kana ei kykene

tunnistamaan enää lajitovereitaan, mikä johtaa arvojärjestyksen hajoamiseen. Huono sisäilma sekä liian korkea lämpötila nostavat myös helposti kanojen stressiä. (Tengvall 1996, 125–126.)

Muita syitä käytöshäiriöille ovat muutokset ruokinnassa sekä ulkoloiset. Kanalla on luonnollinen tarve etsiä nokallaan maasta ravintoa myös ajan kuluksi. Kanala, missä ei ole tarpeeksi nokittavaa tylsistyttää kanat ja tämä voi johtaa häiriökäyttäytymiseen. Liian valoisilla munintakopeilla on huomattu olevan merkittävä rooli kannibalismin esiintymisen kannalta. Kanan muniessa sen vaaleanpunainen yhteissuolen pää tulee näkyville. Valoisassa paikassa muut kanat kykenevät näkemään sen ja tämä innostaa niitä nokkimaan yhteissuolen päätä, sillä se muistuttaa niiden luontaista ravintoa. Eläinvalkuaisen puute kanojen ravinnossa on myös kannibalismille altistava tekijä. (Bestman ym. 74–75; Tengvall 1996, 126.)

Höyhenten nokkimiseen liittyen joissakin kanaloissa esiintyy niin sanottuja ajokanoja. Ajokanaksi sanotaan kanaa, joka joutuu jatkuvasti toisten kanojen nokittavaksi. Yleisin syy tähän ikävään ilmiöön on riittämätön ruokintatila. Kun kaikki kanat eivät mahdu sen seurauksena syömään yhtä aikaa, päätyvät parvesta jotkut yksilöt ajokanoiksi. Varmin ja toimivin ratkaisu on lisätä tilaa kanalassa. (Telkänranta 2004, 132–133.)

Kanojen muniminen muualle kuin munintakoppiin johtuu yleensä siitä, että munintapesiä on kanalassa liian vähän tai niiden sijoittelu on huono. Hämärät nurkat ja muut rauhalliset, syrjäisät paikat kannustavat kanoja munimaan sinne, sillä ne täyttävät hyvän munintapesän kriteerit. Ratkaisuna on lisätä munintapesiä ja sijoitella ne oikealla tavalla. Lisäksi valaistuksen avulla saadaan vähennettyä muita houkuttelevia munimispaikkoja. Tyypillistä väärään paikkaan munimisessa on, että kyseessä on aina samat kanayksilöt. Muniminen väärään paikkaan on isompi ongelma omistajalle kuin kanoille itselleen. Kananmunia joutuu etsimään ja ne likaantuvat lattialla. (Telkänranta 2004, 140–141.)

Munien syöminen on ilmiönä tuuripeliä, sillä se johtuu kanojen omasta oivalluksesta syödä munia. Munien sisältö maistuu hyvin myös kanoille. Todennäköisesti kananmuna on rikkoutunut kanalassa ja joku kanoista on uteliaana maistanut sitä

nokallaan. Kanat syövät mielellään myös munien kuoret, jonka takia saattaa mennä aikaa, että hoitaja oivaltaa kanojen uuden harrastuksen. Kanojen näyttäessä hyvinvoivilta, mutta munimisen samalla loputtua yhtäkkiä, saattaa munien syöminen olla syynä tähän. (Telkänranta 2004, 142–143.)

Kukkoja, jotka ovat aggressiivisia ihmisiä ja muita eläimiä kohtaan esiintyy joskus kanaloissa. Usein aggressiivisuus on perinnöllistä. Eri kanarotujen edustajien välillä on eroja. Aggressiivisuus vaikeuttaa kanalan jokapäiväistä hoitamista ja saattaa tehdä siitä jopa hyvin epämiellyttävää. Aggressiivinen kukko periyttää todennäköisesti samoja piirteitä myös jälkeläisillensä, jolloin syntyy lisää aggressiivisia kukkoja. Kukon kesyyntyminen ja luottamus ihmiseen ovat myös merkittäviä tekijöitä aggressiotaipumukselle. (Telkänranta 2004, 144–145.)

Jalostuksen seurauksena osa kanojen luonnollisista taipumuksista ovat heikentyneet tai jopa kadonneet. Poikasten vahingoittamiseen liittyvät taipumukset johtuvat eläinlajin luonnollisten estojen katoamisesta jalostuksen perusteella. Tämän seurauksena jotkut kanat ja kukot eivät käsitä untuvikkoja lajikumppaneina vaan syötävinä saaliseläiminä. Untuvikkojen tappaminen ei liity kanalan olosuhteisiin vaan luonnollisten taipumusten puuttumiseen. Ainut tapa ehkäistä untuvikkojen tappamista on eristää ne yksilöistä, joilla on taipumusta käsittää ne saaliseläimeksi. (Tengvall 1996, 129.)

2.3.3 Yleisimpiä sairauksia

Siipikarjan terveydenhuolto on hieman poikkeuksellista muiden tuotantoeläinten terveydenhuoltoon verrattuna, sillä saman eläinlajin vapaat edustajat eli villilinnut elävät siipikarjan kanssa välittömässä kosketuksessa ja -läheisyydessä. Tämä tuottaa haasteita ja vaatii tarkkuutta kohtalokkaidenkin tautitartuntojen ehkäisemiseksi. Tuottajalla niin kuin myös pienkanalan pitäjällä ja hänen toiminnallaan on hyvin merkityksellinen rooli siipikarjan terveyden takaamisessa sekä tautien ehkäisemisessä. (Eläinten terveys ETT ry 2019a.)

Suomessa siipikarjan tautitilanne on yllättävän hyvä verrattuna moniin muihin maihin. Tuotanto on vapaa monista taudeista, mitä muualla Euroopassa sekä

jopa naapurimaissa esiintyy. Kaikkien tuntema esimerkki tästä on muun muassa salmonella. Tauteja ja muita terveyshaittoja, mitä Suomessa tulee varoa ja ehkäistä ovat muun muassa lintuinfluenssa, new castle-virus, kanapunkit sekä salmonella. Suomessa tartunnan aiheuttajia ovat villilinnut, saastunut ravinto, tuholaiseläimet sekä kanalassa tai kanalan läheisyydessä liikkuvat sekä kanojen kanssa tekemisissä olevat ihmiset. (Harrinkari & Raukola 2009, 99–101.)

Kanapunkki on melko yleinen kaikissa pohjoismaissa ja se aiheuttaa epäsuorasti merkittäviä taloudellisia menetyksiä siipikarjatuotannolle. Kanapunkki on todella pieni ja pitkäjalkainen loinen, joka viihtyy kaikenlaisissa rakenteiden koloissa, joita etenkin tuotantokanaloissa on runsaasti. Kanapunkin hävittämiseen kiinnitetään yleensä huomiota vasta, kun sen aiheuttamat tuhot ovat selviä. Silloin kanapunkkien määrä on kanalassa jo erittäin suuri. Kanapunkit imevät verta kanoista, mikä aiheuttaa kanoille anemiasa. Anemia altistaa kanoja myös muille taudinaiheuttajille. (Harrinkari & Raukola 2009, 103.)

Lintuinfluenssa on lintujen tauti, jolle vesilinnut ovat vastustuskykyisempiä ja voivat olla taudin oireettomia kantajia. Lintuinfluenssa aiheuttaa yleisiä, terveyttä heikentäviä oireita, joista merkittävin on äkillinen ja korkea kuolleisuus. Kuolleisuus saattaa olla jopa sata prosenttia. Muita lintuinfluenssan seurauksena esiintyviä oireita ovat ruokahaluttomuus, apaattisuus, muninnan lasku, pään turvotus, hengitysoireet sekä ripuli. Sairastuneet linnut levittävät virusta ulosteeseen ja hengitysteitse ilmaan. Tartunta on mahdollinen ainoastaan, jos virus pääsee hengitysteihin. Lintuinfluenssaan ei ole hoitokeinoa ja siksi sen ehkäiseminen on erittäin tärkeää. (Harrinkari & Raukola 2009, 113.)

Newcastlen tauti on lintuinfluenssan tapaan tauti, jota esiintyy kaikilla linnuilla ympäri maailmaa. Isoin riski on tautia kantavat luonnonlinnut, etenkin vesilinnut. Virus leviää helposti ulosteen, suun sekä hengitysteiden kautta. Viruksen tuhoaminen ympäristöstä on vaikeaa, sillä se säilyy muun muassa ulosteessa monia kuukausia ja pakkasessa useita vuosia. Yleisiä oireita Newcastlen taudissa ovat äkillinen korkea kuolleisuus, hengitystieoireet, muninnan lasku, ripuli sekä hermosto-oireet, kuten kehän kiertäminen. Lintuinfluenssan tavoin Newcastlen tautiin ei ole toimivaa hoitoa. (Harrinkari & Raukola 2009, 114.)

Munajohtimen tulehdus ei ole tarttuva tauti, mutta sitä tavataan kaikilla muninassa olevilla siipikarjatiljoilla. Tulehduksen syyt ovat moninaiset. Runsaan tuotoksen tiedetään altistavan etenkin heikompia yksilöitä. Geeniperimä vaikuttaa taipumukseen saada tulehdus. Munajohtimen tulehdusta esiintyy perakuuttina, akuuttina sekä kroonisena. Perakuutin muodon seurauksena kana menehtyy parin päivän sisällä tulehduksen puhkeamisesta. Akuutissa muodossa kanan munasarja on täynnä suuria follikkeleita, limakalvo on punainen ja ärtynyt. Munajohtimen alapäässä saattaa olla tyhjä munankuori. Kroonisen muodon seurauksena munasarja on pieni ja munajohdin selvästi laajentunut. Munajohtimen sisällä on kerroksittain pahanhajuista hyytynyttä valkuaista. Tulehduksia hoidetaan antibiooteilla ja tapausten yhteydessä pyritään selvittämään tarkat syyt taudin kehittymiselle. (Harrinkari & Raukola 2009, 106.)

Salmonella on ulosteperäinen, suolistossa viihtyvä bakteeri, joka tarttuu bakteerin saastuttaman rehun, ruoan tai veden kautta. Infektiota tavataan niin nisäkkäillä, linnuilla kuin ihmisilläkin. Salmonella säilyy hyvin myös isäntäeläimen tai ihmisen ulkopuolella. Infektio voi jäädä myös piileväksi, mutta puhkeaa pitkänkin ajan kuluttua esimerkiksi stressin seurauksena. Salmonella tarttuu herkästi vastasyntyneisiin, nuoriin tai stressaantuneisiin eläimiin. Tartunta voi aiheuttaa ripulia tai verenmyrkytyksen sekä selkeää tuotannon laskua. Salmonellatartunta häviää eläimestä usein itsestään 3–4 kuukaudessa. Antibiootteja käytetään taudin ehkäisemiseksi Suomessa hyvin vähän, sillä salmonellaa aiheuttava virus on hyvin herkkä muuntumaan antibiooteille vastustuskykyiseksi. Tärkein hoito on kuitenkin katkaista mahdollinen alkanut tartuntaketju, ettei uusia tartuntoja pääse enää puhkeamaan. (Eläinten terveys ETT ry 2019b.)

3 ELÄIMET IHMISEN HYVINVOINNIN TUKENA

3.1 Green Care

Green Care on ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua luonnon ja maaseutu ympäristön avulla. Toimintaa harjoitetaan usein luonto- ja maaseutu ympäristössä, mutta näitä elementtejä voidaan soveltaa myös laitos- ja kaupunkiympäristöissä. Green Caressa hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät muun muassa kokemuksellisuuden sekä osallisuuden tunteista. Luonnolla on myös elvyttävä vaikutus ihmisen hyvinvointiin. Green Care-toimintaa harjoitetaan tavoitteellisesti, ammatillisesti sekä vastuullisesti. Green Care-termin suomenkieliset vastineet ovat luontohoiva ja luontovoima. Nämä termit jakautuvat kahdeksi hieman erilaiseksi käsitteeksi, jossa luontovoima on ihmisen terveyttä sekä hyvinvointia ylläpitävää, kun taas luontohoiva-palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön alaisuudessa. (Green Care Finland ry 2019c; Green Care Finland ry 2019b.)

Green Care-toiminta perustuu pitkälti ekopsykologian ympärille. Ekopsykologia on Yhdysvalloissa kehitetty psykologisen teorian sekä käytännön haara, jossa keskeisenä ajatuksena ihminen nähdään osana luontoa, jolloin ihmisen ja luonnon hyvin- tai pahoinvointi ovat yhteydessä toisiinsa. Keskeisenä tavoitteena toiminnalla on ehkäistä ihmisen vieraantumista luonnosta sekä rakentaa elämäntapaa kestävän kehityksen mukaisesti. Green Care-toiminta voidaan jaotella neljään ryhmään toiminnan aiheen sekä ympäristön perusteella. Nämä ryhmät ovat puutarhan käyttö, maatilan käyttö, luonnon käyttö sekä eläinavusteiset menetelmät. (Green Care Finland ry 2019c.)

3.2 Eläinavusteisuus

Eläimen sekä ihmisen välistä vuorovaikutusta sekä eläinten vaikutusta ihmisen hyvinvointiin on tutkittu ja on todettu, että jo pelkästään eläimen läsnäolo voi saada aikaan ihmisessä rauhoittavia vaikutuksia ja vähentää stressiä. Rauhoittavia vaikutuksia tukee muun muassa eläinsuhteiden luotettavuus. Eläimen tarjoama läsnäolo ja lohtu ovat jatkuvasti saatavilla silloinkin, kun ihmissuhteissa on vaikeuksia. Eläinten ja ihmisten välistä kommunikaatiota helpottaa osaltaan sanojen puuttuminen. Sanoja korvaa ruumiinkieli, joka on sanallista vuorovaikutusta

suorempaa ja aidompaa. Eläin ei myöskään arvioi tai tuomitse ihmisiä sosiaalisen aseman tai ulkonäön perusteella. (Green Care Finland ry 2017a.)

Eläinten ajattelu ja muisti toimivat pääasiassa assosiaatioiden eli nykyhetken perusteella, kun ero ihmiseen on se, että ihmisellä on kyky siirtyä ajattelun sekä tarinoiden varassa nykyhetkestä menneeseen ja tulevaan. Ihmisen hyvinvointia tukee myös eläimen tuomat päivittäiset rutiinit elämään sekä perustarpeet, kuten ravinto, lepo ja liikunta, jotka ovat samanlaisia kuin ihmisellä. Turvan ja luottamuksen ohella eläinavusteisiin harjoitustilanteisiin liittyy samalla haasteellisuutta. Haasteellisuus motivoi tehokkaasti uusien asioiden kokeiluun, opettaa sekä tuo onnistumisen tunteita. (Green Care Finland ry 2017a.)

AAll (Animal Assisted Intervention International) on voittoa tavoittelematon yhdistys ja harjoittajien, yksilöiden tai organisaatioiden koalitio, jolla on vahva perusta positiiviselle vuorovaikutukselle ihmisten ja eläinten kanssa kaikissa AAll-jatkumon vaiheissa. Näitä jatkumoa ovat koulutus, käsittely, harjoitus ja hoito. AAll on ainoa organisaatio, joka tarjoaa normeja sekä akkreditointia alalla. Järjestö on perustettu alan ammattilaisille sekä sen harjoittajille. AAll tarjoaa vuosittain konferensseja sekä kansainvälistä yhteistyötä käytännön ja tutkimuksen alalla. Organisaatiolla on vankka perusta käytännön standardeille ja se kattaa laadukkaan ammattitason tiedon jakamisen. Yhdistyksen perustana on ollut vuodesta 2009 lähtien työskennellyt työryhmä, joka koostuu alan ammattilaisista, joilla on kokemusta eläinten kanssa toimimisesta. AAll syntyi työryhmän toimesta vuonna 2013. (AAll 2013–2019b.)

AAll jakaa eläinavusteisen työskentelyn kolmeen osaan, joita ovat eläinavusteinen terapia (Animal Assisted Therapy AAT), eläinavusteinen toiminta (Animal Assisted Activity AAA) sekä eläinavusteinen koulutus (Animal Assisted Education AAE). Työskentelyn osat eli interventiot jaotellaan toimintatavan ja lopputuloksen tavoitteen perusteella. Kaikissa työskentelyn osissa eläimet ovat merkityksellisessä osassa toimintaa. Eläinavusteista toimintaa voi hyödyntää erilaisissa ympäristöissä kaikenikäisille henkilöille niin yksilöllisesti kuin myös ryhmissä. (AAll 2013-2019a.)

Eläinavusteista terapiaa (Animal Assisted Therapy AAT) harjoittaa terveys- tai sosiaalialan koulutuksen saanut terapeutti, joka käyttää eläimiä apuna työssään. Eläinavusteisuutta saavalla hoidettavalla on virallinen diagnoosi, hoidolla on tavoite ja sen edistymistä seurataan järjestelmällisesti. Eläimen mukaantulo kuntoutustilanteeseen muuttaa tilannetta monin tavoin, sillä puhumisen ohella voidaan hyödyntää toiminnan ja siihen liittyvien elämysten sekä tunteiden kautta tapahtuvaa oppimista. Eläimen kanssa työskenneltäessä ammattilaisen on mahdollista saada hoidettavassa henkilössä esille myös sellaista tunnetason tietoa, jolle ei vielä ole olemassa sanallista ilmaisua. Eläimen paljastaessa omalla käytöksellään nämä sanattomat tuntemukset asia voidaan ottaa terapeutin avulla tietoisesti työstämisen pariin. Esimerkkejä eläinavusteisesta terapiasta ovat muun muassa ratsastusterapia, jota voidaan käyttää niin fysio-, toiminta- kuin psykoterapiassa. Toinen esimerkki on sosiaalipedagoginen hevostoiminta, joka on ennalta ehkäisevä tai korjaava sosiaalisen kuntoutuksen toimintamuoto, jossa talliyhteisö sekä siellä tehtävä työ kokonaisuudessaan tukee kuntouttavaa vaikutusta. (Green Care Finland ry 2017a.)

Eläinavusteinen toiminta (Animal Assisted Activity AAA) ei ole niin tavoitteellista kuin eläinavusteinen terapia eikä sen harjoittajan tarvitse olla terveys- tai sosiaalialan ammattilainen. Eläinavusteisen toiminnan harjoittajat ovat kuitenkin kaikki organisaatioissa koulutettuja ja täyttävät AAIL:n asettamat vähimmäisvaatimukset. Tiimit, jotka tarjoavat eläinavusteista toimintaa, voivat kuitenkin harjoittaa myös eläinavusteista terapiaa, jos he työskentelevät suoraan esimerkiksi terveydenhuollon, terapian palveluntarjoajan tai koulutetun alan harjoittajan kanssa. Eläinavusteista toimintaa Suomessa ovat muun muassa erilaiset eläinvierailut erilaisissa laitoksissa, jonka avulla piristetään laitosten asukkaita ja virkistetään heidän mieltä. Tällaista toimintaa Suomessa harjoittaa esimerkiksi Suomen karva-kaverit sekä Kennelliiton kaverikoirat. (AAIL 2013-2019a; Green Care Finland ry 2017a.)

Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen on eläinavusteisen toiminnan- ja terapian edellytys, sillä ainoastaan tyytyväinen ja tasapainoinen eläin voi olla mukana sellaisessa toiminnassa sekä tukea hoidettavan tai asiakkaan kuntoutumista (Green

Care Finland ry 2017). Eläinten hyvinvointia voi määritellä eri tavoin, mutta eläimen käyttäytyminen on hyvinvoinnin mittarina yleensä parempi kuin esimerkiksi eläimen fysiologia, terveys tai tuotantoeläimillä hyvä tuotos. Käyttäytyminen peilaa suoraan eläimen tuntemuksia, jotka ovat keskiössä eläimen hyvinvoinnin määrittelemisessä. Mahdollisuudet sopeutua ympäristön erilaisiin tapahtumiin ja muuttuviin olosuhteisiin vaikuttavat eläimen hyvinvointiin. Kansalliset eläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnat määrittävät, että eläimen hyvinvointi on eläimen oma kokemus sen psyykkisestä sekä fyysisestä olotilasta. (Eläinten hyvinvointikeskus EHK 2019a; Eläinten hyvinvointikeskus EHK 2019b.)

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntien mukaan eläimet ovat tuntevia olentoja niin kuin ihmisetkin ja sen takia eläimillä on ihmisten tavoin myös oikeuksia, joka tarkoittaa sitä, että ihmisillä on velvollisuuksia eläimiä kohtaan. Yksi näistä oikeuksista on muun muassa oikeus niiden hyvinvoinnin turvaamiseen. Suomessa eläinsuojelusäädökset asettavat vähimmäisvaatimukset eläintenpidolle, mutta nekään eivät yksinomaan turvaa välttämättä eläimen riittävää hyvinvointia. (Eläinten hyvinvointikeskus EHK 2019a.)

Eläinavusteisuudessa käytettävän eläimen luonteella ja taipumuksillakin on väliä, eikä työssä tule käyttää esimerkiksi helposti stressaantuvaa tai arkaa eläintä. Toimintaan sopimattoman eläimen hyvinvoinnin taso alenee ainakin hetkellisesti ja lisäksi se saattaa aiheuttaa stressaavia tai jopa vaarallisia tilanteita ympäristölle sekä muille toimintaan liittyville osapuolille. Toinen tärkeä peruspilari eläimen hyvinvoinnin kannalta on myös sen perustarpeiden täyttäminen, johon liittyy vahvasti myös eläinlajin tuntemus ja sen lajityypillisen käyttäytymisen tietäminen. Eläinavusteisuudessa käytettävän eläimen omistajalla on suurin vastuu eläimen hyvinvoinnista toiminnan kannalta sekä yksilönä. Omistajan on tunnettava eläin sekä osattava lukea sen käyttäytymistä ja sitä mitä eläin sillä tarkoittaa tai haluaa kertoa.

3.3 Pienkanalan muu hyödyntäminen

Kaupunkikanalat eli taajamaan perustetut yksityishenkilöiden pienkanalat ovat lisääntyneet selkeästi lähivuosina ainakin siitä päätellen, että pääkaupunkiseudulla järjestetyt kananhoitokurssit ovat hyvin suosittuja. Syy kaupunkikanaloiden suosion kasvuun on kanalan perustamisen helppous sekä ajatus omavaraisuudesta. Kanat ovat myös vähäkuluksia sekä helppohoitaisia eläimiä muihin lemmikkeihin verrattuna. Helppointa on perustaa kesäkanala ja vuokrata kanat kesän ajaksi. Kaupunkikanalan voi perustaa esimerkiksi rivitalon pihalle, jos se sopii naapureille (kuvio 1). Kukon hankintaa kaupunkikanalaan ei suositella sen äänekkyuden vuoksi. Ongelmaksi kaupunkikanaloiden perustamisessa on ilmennyt vuokrakanojen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino eli kanoja ei ole saatavilla riittävästi, vaan kysyntää on yli tarjonnan. Kanoja vuokraavat pääasiassa kanaharrastajat ja esimerkiksi noin kymmenen vuotta sitten perustettu Kanayhdistys ry on linkki kesäkanojen vuokraajien ja vuokralle etsivien välillä. (Mtv uutiset 2018a; Mtv uutiset 2018b; Koskinen 2018.)

Kaupunkikanala on ekologinen, eettinen ja kannattava vaihtoehto, sillä kana kuluttaa vähän ja eläimelle voi syöttää kotitalousjätteitä, jotka jäävät ihmisravinnon ulkopuolelle, jos kananmunia tai lihaa ei luovuteta pois omasta taloudesta. Kanat munivat myös keskimäärin noin yhden kananmunan päivässä ja kanojen määrästä sekä munien tarpeesta riippuen munia ei tarvitse välttämättä ostaa enää kaupasta. Kaupunkikanoilla on lisäksi positiivinen ja rentouttava vaikutus ihmisen hyvinvoinnille ja ne opettavat etenkin lapsille tärkeitä asioita, kuten lähiruoan arvostamista ja vastuun ottamista, sillä kanoista täytyy huolehtia. Kanaloiden perustamista kaupunkiin ja taajama-alueille onkin hyvä lisätä ja kaupunkilaisia on hyvä kannustaa kyseiseen toimintaan, niin kuin jotkut kaupungit ovat tehneetkin lisäämällä yleisesti saatavilla olevia kursseja pienkanalan perustamisesta. Monen kaupungin internet-sivuilta löytyy myös ohjeistus pienkanalan perustamisen pohjaksi.

Kuvio 1. Taajama-alueella asuvia Plymouth Rock-rotuisia kukkoja

Kanojen virkistyskäyttö ja kesäkanojen vuokraus on yleistynyt myös yksityisten henkilöiden lisäksi erilaisissa vammaisten sekä vanhusten palvelukeskuksissa. Ennen tällainen toiminta oli kiellettyä palvelukeskuksissa muun muassa hygieniariskin takia. Yleistä on, että erilaiset palvelukeskukset ovat ryhtyneet kanojen virkistyskäyttöön laitoksissa esimerkiksi erilaisten hankkeiden kautta. Tällä hetkellä toiminnassa olevista hankkeista muun muassa Luonnosta voimaa-hankkeen kautta ainakin pari palvelukeskusta ovat perustaneet virkistyskanalan asiakkaille Etelä-Suomessa. Luonnosta voimaa-hanke on kaksivuotinen hanke, jonka tavoite on saada luontoperusteisia toimintoja asukkaiden arkeen. (Koskinen, 2018.)

4 KESÄKANAT JA NIIDEN HANKINTA

4.1 Kesäkanojen hankinta

Kanat ovat niiden harvojen tuotantoeläinten joukossa, joita voi pitää luvallisesti myös taajama-alueella. Yleisesti ottaen kanojen pito ja niiden tarpeet ovat suhteellisen vaatimattomia verrattuna muihin lemmikkieläimiin. Kana on laumaeläin ja viihtyy omien lajitovereidensa seurassa, jonka ansiosta se ei vaadi ihmisen ja omistajan jatkuvaa läsnäoloa. Kaikesta huolimatta kanojen hankinta täytyy harkita tarkkaan, sillä kaikki kotieläimet vaativat kuitenkin päivittäistä hoitoa ja huolenpitoa. Kanojen pitoon liittyy myös muita huomioon otettavia asioita. Kanojen päivittäisiin hoitotoimenpiteisiin kuluu noin puolituntia aikaa, mutta rutiinit ovat tärkeitä kanalle, minkä takia esimerkiksi ruokinta on ihanteellista suorittaa päivittäin suunnilleen samaan aikaan. Paljon poissa kotoa oleville ja kiireisille ihmisille kanojenkaan pito ei sovi. (Hassinen 2012, 25–27.)

Kanoja hankittaessa on tärkeää ottaa huomioon, että ne ovat suhteellisen äänekäitä eläimiä, etenkin jos harkinnassa on hankkia myös kukko. Kanoja otettaessa on myös varauduttava eläimen vahingoittumiseen tai sairastumiseen. Eläin on pystyttävä teurastamaan tarpeen vaatiessa, sillä harrastekanoille ei ole olemassa teurastamoja. Kanojen hankinta on suhteellisen helppoa ja yksinkertaista, mutta siihen liittyy muutama virallinen paperiasia, jotka on hoidettava ennen hankintaa. Omistajan menojen seurauksena täytyy kanoille hankkia asianmukaisesti hoitaja, joka tarkastaa päivittäin, että eläimillä on perustarpeet kunnossa. Kesäkanatkin vaativat sopivan ympäristön sekä säänsuojan ja on tärkeää ottaa huomioon, että ympäristö, johon kanoja on hankkimassa, on soveltuva niille ja tilaa on tarpeeksi. Ennen hankintaa on aiheellista perehtyä kesäkanojen hankintaan sekä pitoon ja hoitoon liittyviin säädöksiin, ohjeistuksiin ja lakeihin. Vaikka kanoista on jonkin verran vaivaa ja ennen hankintaa täytyy ottaa huomioon muutama asia, on kanojen pito ja omistaminen kuitenkin hyvin antoisaa ja hyödyllistä suhteessa työn määrään. (Hassinen 2012, 26–28.)

4.1.1 Kanojen valitseminen

Kesäkanoja saa hankittua ostamalla tai vuokraamalla niitä kesäksi. Vuokraus on hyvin suosittu tapa hankkia kanoja kesäksi, sillä kesän päättyessä kanat voi palauttaa alkuperäiselle omistajalle miettimättä kesän jälkeen vaadittavia toimenpiteitä. Vuokran hinta on noin 30 euroa kanasta. Vuokrakanojen kysyntä on kuitenkin paljon suurempi kuin niiden tarjonta, jonka takia vuokraus saattaa olla haastavaa ja lähin vuokrauspaikka sijaita hyvinkin kaukana. Helpoiten kesäkanoja saa hankittua tuotantokanalasta, jossa kanalan pitäjät myyvät tai antavat tuotannosta pois jääviä kanoja harrastekanaloihin. Entiset tuotantokanat sopeutuvat usein nopeasti pienkanalaan ja ne saattavat munia hyvin vielä monta vuotta. Tuotantokanalasta kanoja hankittaessa täytyy olla kuitenkin varma, että kana on terve ja hyvinvoiva, jottei se esimerkiksi levitä tauteja. Paikka, mistä kanoja hankkii, on kuitenkin syytä valita tarkasti. Hyvän hakupaikan kriteereitä ovat muun muassa kanojen kunto ja hyvinvointi sekä paikan sijainti. (Hassinen 2012, 29–32.)

Kanoja on mahdollista hankkia myös ulkomailta, mutta silloin on perehdyttävä tarkasti säädeltyihin tuontivaatimuksiin Suomen Ruokaviraston internet-sivuilla. Tuontivaatimukset koskevat Euroopan unionin, Norjan tai Sveitsin sisäisiä siirtoja elävien eläinten, sperman ja alkuiden osalta, johon sisältyy myös siipikarja. Sisämarkkinakaupan ja tuontiluvan saamiseksi on rekisteröidyttävä TRACES-järjestelmään. Lisäksi tuonnin yhteydessä vaaditaan muun muassa eläimen terveystodistus ja tuontitarkastukset. Ulkomailta tuontiin liittyy muitakin säädöksiä, kuten eläinten suojelua kuljetusten aikana koskeva lainsäädäntö sekä eläintautien leviämisen ehkäisyä kuljetuksissa koskeva lainsäädäntö. (Ruokavirasto 2019a.)

Pienkanalan perustaminen on helpointa aloittaa hankkimalla munintansa aloittelevia tai aikuisia munivia kanoja. Kana on laumaeläin, minkä takia on suositeltavaa hankkia vähintään kolme kanaa. Kukko ei ole pakollinen hankinta kanalaan, mutta se lisää kanojen viihtyvyyttä ja turvallisuudentunnetta. Lisäksi kukko tuo kanalaan elämää ja on omistajallekin miellyttävä seuralla ja katsella. Luontevin parvi pienkanalassa koostuisi 3–5 kanasta sekä kukosta. Kanojen lukumäärän ylittäessä viisi yksilöä, pitäisi kukkoja olla noin 20–25 % kanalan lauman koosta.

Maailmassa on noin 300 eri kanarotua, joista noin 50 erilaista rotua pidetään Suomessa. Eri rotujen välillä on eroja, minkä vuoksi hankittavien kanojen rodullakin on jonkin verran väliä. Suomalainen maatiaiskana on suhteellisen riskitön vaihtoehto, mutta ne ovat myös pitkäikäisiä, jonka takia kesäkanaksi sopii paremmin esimerkiksi seurallinen ruskea hybridi. (Suomen kanayhdistys 2019; Jensen 2015.)

4.1.2 Rekisteröinti ja ilmoitukset

Ennen kesäkanojen hankintaa on tehtävä muutama byrokraattinen kanojen pitoon sekä hyvinvointiin liittyvä ilmoitus. Pienkanalankin perustamiseen liittyy byrokratiaa, koska Suomessa eläinten hyvinvointia pidetään tärkeänä asiana. Suomi onkin maailman kärkimaita eläintensuojeluun ja terveyteen liittyvissä asioissa. Lisäksi toiminnalla ehkäistään haitallisten tautien leviäminen ihmisiin ja toisiin kanoihin. Kanojen pitoon liittyviä vaatimuksia on aina noudatettava eikä kanojen lukumäärällä ole siinä mielessä väliä. Eläinten omistaja on vastuussa kanojen terveydestä sekä hyvinvoinnista ja vastuu kestää läpi eläimen elämän loppuun saakka. (Ruokavirasto 2019b.)

Ensimmäinen asia, joka hankinnan osalta on tehtävä, on rekisteröityä kanojen pitäjäksi oman kunnan maaseututoimeen, maaseutuelinkeinoviranomaiselle tai maaseutusihteerille. Rekisteröinnin yhteydessä on myös rekisteröitävä kanojen tuleva pitopaikka. Eläimistä tulee myös pitää luetteloa. Kerran rekisterissä olevan munintakanalan pitäjän ei tarvitse enää ilmoittautua uudelleen. (Ruokavirasto 2019b.)

Tulevan pienkanalan sijaitessa kaava-alueella, on otettava yhteyttä oman kunnan terveydensuojeluviranomaiseen ja rakennusvalvontaan varmistaakseen kanalan rakentamiseen liittyvät säädökset. Yleensä kesäkanala ja sen ulkoaitaus on niin kevyt ja pienehkö rakennelma, että sen voi rakentaa omalle pihalle ilman virallista lupaa monessa kunnassa. Kanalan perustamisen ohessa ei ole erikseen virallisesti vaadittu, että siitä tulee ilmoittaa lähinaapureille, mutta naapurirauhan säi-

lyttämiseksi se on suotavaa. Kukkoa hankittaessa suositellaan kysymään naapureilta kirjallinen mielipide ja hyväksyntä asiasta, sillä kukko on äänekkäs kiekuesaan useamman kerran päivässä. (Hassinen 2012, 37; Ruokavirasto 2019b.)

4.1.3 Lait ja säädökset

Kanoja hankittaessa tulevan omistajan on hyvä perehtyä muutamiin eläimiä ja kanoja koskeviin eläinsuojelusäädöksiin. Eläinten, kuin myös kanojen pitoa sekä hoitoa säätelee eläinsuojelulaki, eläinsuojeluasetus sekä valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta. Eläinsuojelulain tarkoituksena on edistää eläinten hyvinvointia sekä hyvää kohtelua. Laki suojelee eläimiä tarpeettomalta kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta ja sitä sovelletaan kaikkiin eläimiin. Eläinsuojelulakiin sisältyy tarkemmat säännökset liittyen eläinten pitoon sekä eläinten lopetukseen. Lisäksi laki määrää viranomaiset, jotka valvovat säännöksiä noudattamista sekä ohjeistavat niissä. Eläinsuojelulaki sisältää säännökset myös valvonnasta, muutoksenhausta sekä seuraamuksista, jos lakia ja säännöksiä ei noudateta. (Ruokavirasto 2019; Eläinsuojelulaki 247/1996.)

Eläinsuojelulain tueksi Maa- ja metsätalousministeriön esittelystä on säädetty erillinen eläinsuojeluasetus. Eläinsuojeluasetus määrää tarkemmin säännökset eläinten pitopaikan vaatimuksista, tuotantoeläinten ulkokasvatuksesta ja eläinten hoidosta, niiden kohtelusta sekä käsittelystä. Lisäksi asetus määrää tarkemmin eläinten kytkemisestä ja laitumella tai tarhassa olevista eläimistä. Eläinasetus sisältää myös tarkemmat määräykset muun muassa eläimille suoritettavista toimenpiteistä, eläinjalostuksesta ja eläinten lopettamisesta sekä teurastuksesta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä. Lisäksi asetuksessa määrätään tarkemmin ammattimaisen tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvan seura- ja harrastuseläinten pitoon liittyvistä asioista. (Eläinsuojeluasetus 396/1996.)

Eläinsuojelusta kanojen pidossa on säädetty erikseen Maa- ja metsätalousministeriön esittelystä valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta. Asetus sisältää erikseen kanoille sovellettuja määräyksiä muun muassa niiden pitopaikasta, laitteista ja välineistä, ulkotiloista, hyvinvoinnista huolehtimisesta, kanojen käsittelystä,

juotosta ja ruokinnasta sekä muista tuotantokanoihin liittyvistä asioista ja toimenpiteistä. (Valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta 673/2010.)

Lintuinfluenssaviruksen leviämisen estämiseksi siipikarja ja muut linnut on pidettävä sisätiloissa tai kauttaaltaan aidatulla ulkoilualueella, joka on katettu riittävän tiheällä verkolla 1.3–31.5 välisenä aikana. Ulkonapitokielto koskee pääsääntöisesti kaikkia lintuja Suomen alueella. Ulkonapitokielto ei koske kuitenkaan esimerkiksi eläintarhoja tai lintuja, joiden ulkoilualue on katettu kauttaaltaan verkolla, jonka silmäkoko on enintään 25 millimetriä tai suojattu muulla vastaavalla tavalla niin, ettei luonnonvaraiset vesi- ja petolinnut pääse tekemisiin ulkoilevien lintujen kanssa. Ulkonapitokiellon aikana ulkona olevien lintujen pidosta on tehtävä erikseen ennakoon ilmoitus kunnaneläinlääkärille. Lintuinfluenssaviruksen takia siipikarjan rehu- ja juomavesi on suojattava niin, ettei luonnonvaraiset linnut pääse niihin käsiksi, sillä virus leviää helposti ulosteen mukana. (Ruokavirasto 2019d.)

Kananmunien tai -lihan luovutus muuhun kuin omaan kotitalouteen edellyttää omistajaa ottamaan salmonellavalvontaohjelman mukaiset näytteet säännöllisesti. Ruokavirasto on tehnyt ohjeen kananmunien ja muiden linnunmunien tuotannosta ja myynnistä, josta saa tietoa myös siihen liittyvästä lainsäädännöstä. Pakollista salmonellavalvontaa ei tarvitse suorittaa ollenkaan sellaisissa pitopaikoissa, jotka eivät luovuta lihaa, kananmunia tai lintuja pitopaikan ulkopuolelle. Näytteenotto-ohjelmassa on myös helpotuksia sellaisille pitopaikoille, jotka ainoastaan suoramyyvät tuotteitaan muille sekä pitopaikoille, jotka toimittavat ainoastaan lintuja tai siitosmunia paikkoihin, jotka ainoastaan suoramyyvät tuotteitaan. Salmonella-asetuksessa tällainen toiminta määritellään pienimuotoiseksi toiminnaksi. Taulukossa 2 on määritelty siipikarjan pakolliseen terveystarkkailuun sisältyvä näytteenotto salmonellan varalta. (Ruokavirasto 2019b; Evira 2018, 4–5.)

Taulukko 2. Siipikarjan pakolliseen terveystarkkailuun sisältyvä salmonellanäytteenottotaulukko, joka kertoo vaadittavat näytteenotot (Siipikarjan salmonellatarkkailu 2018, 6)

<i>Kohde</i>	<i>Ajankohta</i>	<i>Kasvatusmuoto</i>	<i>Näytelaji</i>	<i>Näytemäärä</i>	<i>Lähetettävät yhteisnäytteet (kpl)</i>	<i>Kunnaneläinlääkärin käynti ja näytteenotto (krt)</i>
PIENIMUOTOINEN TOIMINTA**						
KANALA, KASVATUSKANALA, EMOKASVATTAMO JA EMOKANALA						
Pitopaikan lintumäärä alle 50						joka kolmas vuosi
Kasvatusparvi tai muniva parvi	1 kerran vuodessa	lattia/tarha	tossunäyte	1 pari/osasto	1	
		häggi	ulostenäyte	150 g	1	
	viranomaisen näytteenotto	lattia/tarha	tossunäyte ja	1 pari/osasto	1	
			pölynäyte tai sivelypölynäyte	250 ml / 100 g liina 900 cm ²	1	
		häggi	ulostenäyte ja	150 g	1	
			pölynäyte tai sivelypölynäyte	250 ml / 100 g liina 900 cm ²	1	

4.2 Pitopaikka

Kesäkanalaksi kanoille riittää varsin kevytrakenteinen ratkaisu, sillä kesällä kanat eivät tarvitse lämpöeristystä pitopaikkaan. Suojana kanoille voi käyttää esimerkiksi vanhaa leikkimökkiä tai muuta pientä ulkorakennusta. Pienkanalan rakentaminen on kuitenkin järkevää suunnitella niin, että tarpeen vaatiessa se on helppo lämpöeristää talvea varten. Kanojen hyvinvoinnin edellytyksenä kanalassa on oltava tilat ruokailua, kylpemistä ja munintaa varten sekä orret lepoa varten. Kanalan yhteydessä on oltava kesäaikaan tilat myös ulkoilua varten. Kanojen pitopaikan materiaalien ja rakenteiden on oltava sellaisia, että ne ovat kanoille mahdollisimman turvallisia eikä pintakäsittelyyn saa käyttää kanoille myrkyllisiä aineita (Valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta 673/2010 3 §). Kanalan on hyvä olla riittävän tilava. Avokanalassa saa olla enintään yhdeksän kanaa neliometriä kohden (Valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta 673/2010 12 §). Suositus tilan määrästä kanaa kohden pienkanalassa on kuitenkin paljon enemmän, enintään kolme kanaa neliometriä kohden. (Hassinen 2014, 43–44.)

Pitopaikassa on otettava huomioon lämpötila, ilmanvaihto sekä valaistus. Kanalan lämpötilan on pysyttävä 13–24 asteen välillä. Hyvä ilmanvaihto kanalassa on kanojen hyvinvoinnin edellytys ja pienkanalassa kannattaa hyödyntää luonnollista ilmanvaihtoa asettamalla tulo- ja poistoilman aukot sopivalle korkeudelle toisistaan, jolloin syntyy toimiva alipaine ja ilma kiertää kanalassa hyvin. Kanalan ilmankosteuden on hyvä olla 60–70 %. Liian kuiva ilma kanalassa pölisee ja aiheuttaa pahimmassa tapauksessa terveysongelmia. Luonnonvalo on kanoille tärkeää, sillä niiden päivärytmiytyy valon määrän mukaan. Tästä syystä kanalaan on päästävä luonnonvaloa. Syys- ja talviaikaan lisävalaistus päiväsaikaan on kanalassa välttämätön. (Hassinen 2014, 46–48.)

Kuivike on kanalassa välttämätön asia, niin terveydellisistä syistä, kuin lajityypillisen käyttäytymisen toteuttamisen edellytyksenäkin. Kanat kylpevät sekä kuoputtavat kuivikkeessa, joka hoitaa eläinten höyhenpeitettä, edesauttaa niiden hygieniaa sekä pitää kanojen kynnet ja jalat kunnossa. Kuivikkeeksi kanalaan sopivat kuivat oljet, turve, kutterinlastu tai kuivat lehdet. Kuivikkeen on oltava imukykyistä sekä helposti maatuva. (Hassinen 2014, 47.)

Kanojen perustarpeiden täyttymisen edellytyksenä kanala on varusteltava oikein. Kanat tykkäävät kuopsutella kuiviketta joskus villistikin, minkä takia kanojen ruoka- sekä juoma-astioiden on hyvä olla riittävän korkealla lattiasta. Varmin tapa onkin asentaa astiat roikkumaan katosta, jolloin ne pysyvät puhtaina (Kuvio 2). Ruoka- ja juoma-astioiden sopiva määrä kanalassa täytyy katsoa asukkaiden määrän mukaan. Kanat tarvitsevat hienojakoista soraa ruoansulatukseensa, sillä kanalla ei ole hampaita. Munimisen takia myös kalkkia täytyy olla koko ajan saatavilla. Kätevästi kalkkia voi tarjota kanoille jauhamalla kananmunien kuoria pienemmäksi. Kanojen on päästävä kylpemään päivittäin. Mikäli kanalan kuivike tai pehku ei ole hiekkaista tai multaista, täytyy kanalassa olla kylpylaatikko kylpemisestä varten. Yönsä kanat viettävät orsilla, maanpinnan yläpuolella. Paras orsi kanoille on puinen ja pyöreän muotoinen orsi, jonka halkaisija on noin 4–5 senttimetriä. Orret on hyvä sijoittaa kanalassa hämärään ja vedottomaan paikkaan. (Hassinen 2014, 48–51.)

Kuvio 2. Katosta roikkuva ruoka-astia kanalassa

Omistajan työn ja kanalan puhtaanapidon helpottamiseksi orsien alle kannattaa tehdä verkolla katetut lantalaatikot, sillä kanat ulostavat eniten orsilla oleskellessaan. Munintaa varten kanalassa täytyy olla hämäriä ja rauhallisia munintapesiä. Munintaan tarkoitettuja pesiä tulee olla riittävästi, jotta kanat mahtuvat munimaan myös yhtä aikaa. Hyvä munintapesien määrä on vähintään kaksi viittä kanaa kohden. (Hassinen 2014, 52.)

Ulkoaitaus kanalassa on kesällä välttämätön (kuvio 3). Ulkoaitauksen koko vaihtelee muista ulkoilumahdollisuuksista riippuen. Kanat, jotka saavat ulkoilla vapaana pihassa tarvitsevat vain pienen jaloitteluaituksen, joka toimii samalla tur-

vapaikkana kanoille, jos vaara ulkona uhkaa. Ilman vapaana kulkemisen mahdollisuutta ulkoaitauksen on hyvä olla niin suuri kuin mahdollista. Luomutuotantokanaloissa ulkoilutilaa täytyy olla lain mukaan vähintään kaksi neliömetriä yhtä kanaa kohden ja tätä säädöstä voidaankin pitää ehdottomana alarajana myös pienkanaloissa. Ulkoaitaus on hyvä sijoittaa kuivalle ja aurinkoiselle paikalle. Aidan korkeuden on turvallista olla noin kaksi metriä, jos aitausta ei kateta verkolla. Keskä aikaan kanojen on päästävä kulkemaan vapaasti ulkoaitauksesta kanalaan munimaan tai suojaan helteeltä. Ulkoaitauksessa kanoilla on oltava mahdollisuus kylpemiseen ja siellä on hyvä olla muitakin virikkeitä, kuten orsia ja kasvillisuutta. Kasvillisuus suojaa kanoja myös suoralta auringon paahteelta, tuulelta ja sateelta sekä lisää kanojen viihtyvyyttä ja turvallisuudentunnetta. (Hassinen 2014, 53–54.)

Kuvio 3. Kanoja ulkoilemassa keväällä ulkoaitauksessa

4.3 Ruokinta

Kanan ruokavaliossa on tärkeää, että siinä on oikeassa suhteessa ja riittävästi eri ravintoaineita, sillä ilman tasapainoista ruokintaa eläin ei voi hyvin. Monipuolisella ruokinnalla voidaan ennaltaehkäistä myös erilaisia sairauksia sekä ongelmakäyttäytymistä. Kanan lajityypilliseen käyttäytymiseen kuuluu myös rutiininomainen toiminta, joten suunnitelluista ruokinta-ajoista on hyvä pitää kiinni. Vuodenajat vaikuttavat kanan ruokintaan. Keväällä ja kesällä valon myötä kanojen aktiivisuus lisääntyy ja syksyllä valon vähentyessä kanoilla alkaa sulkasato sekä ne lopettavat muninnan ja lepäävät. (Hassinen 2014, 61.)

Kana on kaikkiruokainen eläin, joten sille kelpaa niin kasvi- kuin eläinperäinenkin ravinto. Luonnossa kanan ravintoa on erilainen kasvillisuus sekä kasvinosat, kuten siemenet ja nuput sekä erilaiset maasta löytyvät madot, hyönteiset ja toukat. Suurin ero lintujen ja nisäkkäiden ruoansulatuksessa on se, ettei kanalla ole hampaita. Kana huuhtelee ruoan kurkusta alas veden avulla, minkä takia ravinto ja vesi on syytä asettaa lähelle toisiaan kanalassa. Kana juo noin 2,5 desilitraa vettä vuorokaudessa, mikä vastaa suhteessa aikuisella ihmisellä noin yhdeksää litraa vettä vuorokaudessa. Ruoan mekaaninen hienontaminen tapahtuu vasta kanan lihasmahassa eli kivipiirassa, missä mahan voimakkaat lihakset jauhavat ruoan hienoksi soran avulla. Kana tarvitseekin tästä syystä säännöllisesti karkeaa soraa, joka korvaa hampaat. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019b.)

Muniva kana kuluttaa rehua noin 38–44 kiloa vuodessa. Ohjearvon avulla voidaan laskea vuotuinen viljan tarve tai seurata kulutusta. Kanan rehuntarpeeseen vaikuttaa kuitenkin moni seikka, kuten perinnölliset tekijät, eläimen ikä, terveydentila sekä tuotosvaihe. Vilja muodostaa pääasiallisen osan kanan ruokavaliosta, eli noin 60–70%. Viljoista kaura on poikasille paras vaihtoehto, mutta muniville kanoille se on yksinään liian kuitupitoista. Ohra toimii munivien kanojen energiarehuna, mutta sen liian runsas syöttö aiheuttaa ulosteiden tahmaisuutta ja rasvoittaa. Suositeltu viljaruokinta kanalle on kauran ja ohran sekoitus. Ruis ei ole suositeltu vilja kanoille, sillä se saattaa aiheuttaa ripulia. Vehnä on viljana kanalle ehkä maittavin, mutta suurina määrinä se voi aiheuttaa lihomista ja kudosten pehmenemistä. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019b.)

Täysipainoinen kanan ruokavalio edellyttää viljan lisäksi valkuaispitoisempaa rehua, josta ainakin osan on oltava eläinperäistä. Kana tarvitsee valkuaista erityisesti lihasten ja höyhenten ylläpitoon, kudosten rakentamiseen sekä kananmuuniin. Rehuteollisuudessa valkuaisrehuna käytetään soijaa tai kalarehua. Kotivärisesti valkuaista saa muun muassa munista ja maitotuotteista. Maitotuotteita käytetään kanoille vain hapatettuna. Hapattamattomat maitotuotteet aiheuttavat kanoille vetelää ulostetta. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019b.)

Kotiruoka ja monet ruoantähteet sopivat kanoille ravinnoksi. Kotoperäisessä ruokinnassa kanoille voi antaa esimerkiksi keitettyä perunaa, raakoja vihanneksia, kuivattuja yrttejä, puuroa, leipää sekä muita vähämausteisia ruoantähteitä. Sipuli ja etenkin raaka kala suurina määrinä voivat vaikuttaa kananmunan makuun, joten niiden syöttöä kannattaa rajoittaa. Avokadon on todettu olevan haitallista suurimmalle osalle eläimistä kuten myös kanoille. (Hassinen 2014, 65–66.)

Muun rehun lisäksi kana tarvitsee karkeaa rehua. Karkea rehu sisältää kuitua, väriaineita ja vitamiineja, jotka ovat tärkeitä monipuolisen ruokavalion kannalta. Lisäksi karkea rehu tuo kanalle vaihtelua ja sillä on myös virikkeellinen rooli kanan elämässä. Nurmirehu kuten tuorerehu, kuivaheinä tai laidun eli luonnon kasvillisuus sekä raat vihannekset ja juurekset ovat hyviä karkeita rehuja kanalle. Kanan ruokinta täysin kotoisella ruokinnalla vaatii vankkaa tietoa kanan ravinnon tarpeesta sekä rehun raaka-aineiden koostumuksesta. Yksinkertaisempi ja varmempi tapa pienkanalan ruokinnassa on hankkia niille teollisia kanarehuja kotiruokaan ja luonnonkasvillisuuden lisäksi. (Suomen siipikarjaliitto ry 2019b.)

4.4 Kesän jälkeen

Ennen kesäkanojen hankintaa on suunniteltava valmiiksi, mihin kanat sijoitetaan syksyn tullessa. Vuokralla olevat kanat palautetaan yleensä talveksi takaisin kanalaan, mistä ne on kesäksi vuokrattukin, mutta tästä täytyy sopia vuokraajan kanssa etukäteen kanoja hankittaessa. Kanojen vuokrauksesta ja kesän

jälkeisestä jatko suunnitelmasta kanojen kannalta voi tehdä kirjallisen sopimuksen vuokraajan kanssa. (Oksanen 2016, 2–3.)

Ostettujen kesäkanojen kohdalla päätös kanojen tulevaisuudesta on ostajalla eli nykyisellä omistajalla. Kesäksi tulleet kanat voi esimerkiksi viedä talvihoitoon toiselle harrastajalle, jolla on talvikanalaksi soveltuva kanala, josta ne palautuvat taas seuraavana kesänä takaisin omistajalle. Kanat on mahdollista päättää pitää vuoden ympäri, jos kanala on kyllin lämmin ja valoisa myös talvella. Hyvin suunnitellusta ja toteutetusta kesäkanalasta on suhteellisen pienellä vaivalla ja kuluilla helppo tehdä siitä talviasutukseen sopiva. Talvea varten kanala täytyy eristää kylmältä sekä hankkia keinovalo vuorokausirytmien ylläpitämiseksi. (Oksanen 2016, 3.)

Vaihtoehtona on myös teurastaa kanat ruoaksi syksyn tullessa. Kanan saa teurastaa omaan kulutukseen yksityistaloudessa. Nopea kaulan katkaisu on suositeltu teurastustapa. Lintu on tainnutettava ennen kaulan katkaisua napakalla iskulla päähän tai pulttipistoolilla. Kanoja ei saa päästää luontoon tai heitteille talviasutukseen soveltumattomaan kanalaan. Kanat on lopetettava, jos niille ei löydy talveksi paikkaa tai niitä ei haluta tai jostakin syystä pystytää hyödyntämään kotitalouskäytössä. (Oksanen 2016, 23.)

Kesäkanojen lähdettyä kannattaa kanala, ulkoilualue ja sen ympäristö huoltaa asianmukaisesti ja järkevästi kuntoon talvea varten. Siivoamiseen on hyvä varustautua asianmukaisella tavalla. Kuivikkeen vuoksi siivoamisessa hengityssuoja on aiheellinen siitä aiheutuvan pölyn vuoksi. Hygieniasyistä myös työhanskat on hyvä olla kädessä sekä varustautua muutenkin vaatteilla, jotka saavat likaantua. Kanala on hyvä tyhjentää kokonaan ja desinfioida sekä puhdistaa se kauttaaltaan, jolloin omistajankin työtaakka vähenee kevättä ajatellen (kuvio 4). Muoviset ruoka- ja juoma-astiat on hyvä kerätä säilöön johonkin lämpimämpään paikkaan, sillä astiat saattavat haljeta pakkasen seurauksena. Astiat, siivous- sekä muut työvälineet kannattaa pestä ja puhdistaa lopuksi ennen varastointia. Ulkoilualueelta on hyvä kerätä kaikki ylimääräinen pois, kuten vanhat ruoantähteet ja suurin osa ulosteesta, jos sitä on kertynyt selvästi tiettyihin paikkoihin. Kanalan sekä ulkoilualan ovet ja portit suljetaan talveksi, ettei

luonnoneläimet pääse tekemään tuhoja tiloihin. Kanalan huolehtiminen talviteloille on vastuullinen ja suositeltava tapa; Se vähentää työtä keväällä kanojen palatessa takaisin ja on myös hygienian sekä terveydellisten syiden kannalta järkevää.

Kuvio 4. Kanala on tyhjennetty ja siivottu kesäkanojen lähdettyä

5 TYÖN TOTEUTUS

5.1 Palosalmikoti ja sen ympäristö

Palosalmikoti tarjoaa turvallista sekä yksilöllistä palveluasumista vanhemmille mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä ikäihmisille maaseudun rauhassa. Palosalmikodin toimintaa ohjaavia arvoja ovat yksilönoikeuksien kunnioittaminen, yhteisöllisyys, avoimuus, luottamus sekä asiakaslähtöisyys. Palosalmikodin toiminnan tarkoituksena on tarjota asukkaille kodikasta asumista laitospaikkamaisen asunon sijaan. Palosalmikoti toimi Suomen viimeisenä metsätyömieskotina vuoden 2016 lopulle asti, jonka jälkeen Metsämiesten Säätiön antama pitkäaikainen tuki Palosalmikodille päättyi ja siitä lähtien palvelukodin toiminta on jatkunut nimellä Palosalmikoti. Säätiö rahoitti ja tuki Palosalmen metsätyömieskodin toimintaa vuodesta 1949 lähtien. Tuen päättymisen syynä oli säätiön omien sääntöjen sekä Palosalmikodin toiminnan muuttuminen. Palvelukodissa on asunut paikan perustamisvuodesta lähtien kaikkiaan lähes kuusisataa asukasta. (Kauppalehti 2016; Rovalan settlementti ry 2019.)

Palosalmikodilla on noin 30 asukaspaikkaa, yhteensä 27 asuntoa, joista kolme on kaksioita ja loput yksiöitä. Jokaisella asukkaalla on oma huone sekä kylpyhuone. Palosalmikodilla on erikuntoisia asukkaita, joista osa käyttää apuvälineitä liikkumiseen. Osa asukkaista osallistuu aktiivisesti Palosalmikodin erilaisiin aktiviteetteihin sekä työtehtäviin, joko itsenäisesti tai henkilökunnan avustuksella. (Rovalan settlementti ry 2019; Koivunen 2017.)

Palosalmikoti sijaitsee Sonkan kylässä Palojärven rannalla, noin 40 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta (Kuvio 5). Palosalmikodin pihapiiriin kuuluu päärakennuksen ja asukkaiden asuintilojen lisäksi vanha hirsiaitta ja -navetta, grillikota sekä rantasauna ja takkatupa. Rakennusten lisäksi Palosalmikodin pihapiiriin kuuluu pienenkö vuokralla oleva pelto sekä keskellä piha-aluetta sijaitseva, omassa käytössä oleva, niittymäinen peltoalue. Pihapiirissä sijaitsee myös parin aarin kokoinen perunamaa sekä noin saman kokoinen maa-alue, jossa kasvaa muun muassa marjapensaita ja mansikoita.

Kuvio 5. Palosalmikoti ja sen pihapiiri (Google karttatiedot 2019).

5.2 Prosessin kuvaus

Tarve opinnäytetyölle sai alkunsa Palosalmikodin halusta kehittää lähiluontoympäristöään toiminnallisemmaksi sekä lisätä tällaista toimintaa osaksi kodin palveluita asukkaille. Opinnäytetyö on tehty toimeksiantona Palosalmikodille. Kehittämisprosessissa jaettiin erilaisia työtehtäviä kullekin prosessissa mukana olleelle osapuolelle. Minun toimenkuvakseni kehittämisprosessissa muodostui suunnitelman tekeminen Palosalmikodille kesäkanojen hankkimiseen sekä hoitoon liittyviin, huomioonotettaviin asioihin (Liite 1). Tämän lisäksi suunnitelma sisältää tarvikeluettelon sekä kustannuslaskelmia kanalan perustamiseen sekä rakentamiseen liittyen. Opinnäytetyö on tyypiltään toiminnallinen kehittämistyö. Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehtoinen opinnäytetyötyyppi tutkimusluonteiselle opinnäytteelle. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on opastaa, ohjeistaa, järjeistää ja järjestää käytännön toimintaa. Työn toimeksiantaja sekä kohde-ryhmä määrittävät tavan, millä työ toteutetaan. Toiminnallinen opinnäytetyö sopii menetelmänä erityisesti opiskelijoille, jotka kokevat mielekkäänä projektiluontoisen työskentelyn sekä käytäntöä palvelevan tuotteen kehittämisen loppuun asti. Työssä syntyy siis aina jokin konkreettinen tuotos, kuten uusi tuote, ohjeistus tai tietopaketti. (Saastamoinen, Vähä, Ypyä, Alahuhta & Päättalo 2018.)

Kehittämiprojekti sekä tieto Lapin ammattikorkeakoululle Palosalmikodilta saapui helmikuun 2017 alussa, josta prosessi opinnäytetyölle sekä projektille alkoi. Kehittämiprojekti alkoi erinäisillä yhteisillä vierailuilla ja palavereilla Palosalmikodilla kevään aikana. Osallisena palavereissa olivat Palosalmikodin edustajat, Lapin ammattikorkeakoululta mukana oleva väki, joka lähti mukaan kehittämiprojektiin sekä Eduron edustajia. Eduro-säätiö on rovaniemeläinen monitoimija, joka tuottaa sitoutuneita ja osaavia työntekijöitä sekä antaa tukea työllistymiseen ja työelämään kiinnittymiseen (Eduro 2019). Eduron toimenkuva tässä kehittämisprosessissa oli auttaa Palosalmikotia konkreettisten suunnitelmien toteutuksessa, kuten eläinten pitopaikkojen rakentamisessa.

Kävimme ensimmäisellä vierailulla Palosalmikodilla helmikuun lopulla. Vierailun tarkoituksena oli nähdä Palosalmikodin toimintaympäristö sekä saada tarkempi kuva Palosalmikodin tavoitteista sekä toiveista kehittämiprojektin suhteen. Kävelimme Palosalmikodin pihapiirin ympäri jutellen projektista ja samalla tarkastellessa tulevien eläinten mahdollisia pitopaikkoja. Ensimmäisellä vierailulla kokonaiskuva oli hieman haastava hahmottaa suuren lumimäärän takia. Vierailun jälkeen oma suunnitelmani kesäkanoista alkoi muodostua. Seuraava välipalaveri pidettiin Lapin ammattikorkeakoululla maaliskuun puolella välissä. Palaverissa keskusteltiin suunnitelmista sekä niiden etenemisestä ja mahdollisista lisätoiveista toimeksiantajalta. Välipalaverin jälkeen esittelin alustavan suunnitelmani Palosalmikodille sekä Eduron edustajille huhtikuun lopulla. Eesityksen aikana toimeksiantajalla sekä rakentamisen toteuttajalla oli mahdollisuus kommentoida suunnitelmaa sekä esittää mahdollisia lopullisia lisätoiveita.

Toukokuun loppupuolella kävimme vielä vierailemassa Palosalmikodilla, sillä helmikuun vierailun aikana maassa oleva lumi häiritsi maaston hahmottamista, jonka hahmottaminen kunnolla oli tärkeä asia suunnitelman kannalta. Mittasimme muun muassa tarkemmat mitat eläinten pitopaikkojen suhteen. Vierailun jälkeen sain kunnollisen ja selkeän kuvan tulevasta kanalasta, sen koosta sekä sijainnista, jonka pohjalta tarkensin vielä suunnitelmaa ja tein tarvike- sekä kustannuslaskelmat valmiiksi. Viimeisten muutosten ja tarkennusten jälkeen lähetin suun-

nitelman Palosalmikodin edustajille avuksi rakennusprosessiin sekä muuten vapaaseen käyttöön hyödynnettäväksi tulevien kesäkanojen hankinnan ja hoidon tueksi.

Palosalmikodin kehittämisprojekti oli monitahoinen ja se rakentui monen eri tekijän yhteistyöstä sekä työtehtävistä. Palosalmikoti oli toimeksiantajana ja määrittä siten projektin tavoitteet sekä halutun lopputuloksen. Eduro oli mukana käytännön toteutuksessa ja toteutti projektiin liittyvän rakentamisen käytännössä sekä oli apuna hankkimassa tarvittavia tarvikkeita. Minä suunnitelman tekijänä olin työn suunnittelija. Toteutin suunnitelman mahdollisimman hyvin toimeksiantajan toiveiden mukaisesti ja käytin suunnitelman tekemisessä myös omaa Agrologin ammattitaitoa sekä -tietoa apuna. Tarvikeluettelo ja kustannuslaskelma oli apuna rakennusprojektissa. Pyrin tuomaan suunnitelmassa asiat esille selkeästi sekä mahdollisimman tiiviisti, jotta suunnitelma olisi helposti ymmärrettävä ja sitä olisi helppo hyödyntää kaikilla tavoilla. Käytin suunnitelmassa esimerkiksi selkeitä luetteloita ja väliotsikoita, jotta tarvittava kohta suunnitelmasta on helppo löytää ja lukea sekä ymmärtää vähällä vaivalla. Halusin kuitenkin tehdä suunnitelmasta kattavan ja suunnittelin sen niin, että sen pohjalta kuka tahansa pystyisi rakentamaan kesäkanalan ja hankkimaan kanoja kesäksi sekä kyetä hoitamaan niitä oikealla, vaaditulla tavalla.

6 SUUNNITELMA

6.1 Suunnitelman sisältö ja vaatimukset

Palosalmikodin tarve ja tavoitteet suunnitelmalle oli saada tiivistettyä ja selkeää tietoa kanalan rakentamisesta, sen ylläpidosta sekä kanojen hoidosta ja perustarpeista. Lisäksi suunnitelmaan kuului arvio rakentamisen ja hoidon kustannuksista. Suunnitelma toivottiin toteutettavan ottaen huomioon Palosalmikodin asukkaat sekä heidän mahdollisuutensa osallistua eläinten hoitoon ja päivittäisiin askareisiin mahdollisesta liikuntarajoittuneisuudesta huolimatta. Yleisenä ajatuksena Palosalmikodin lähiluontoympäristön kehittämisessä oli kehittää sitä niin, että sillä on positiivinen vaikutus asukkaiden kuntoutumiseen, virkistymiseen ja toiminnallisuuden lisääntymiseen. Kriteereinä oli myös ottaa suunnitelmassa huomioon kestävä ja jatkuva toiminta, helppohoitoisuus sekä visuaalisuus ja viihtyvyyden lisääntyminen.

Suunnitelmani Palosalmikodin kesäkanoista sisälsi tiivistettynä perustietoa kanasta eläimenä sekä sen käyttäytymisestä ja perustarpeista. Opinnäytetyön toisessa luvussa syvennyn näihin aiheisiin enemmän. Suunnitelmassa oli myös käytännön listauksia sekä ohjeistuksia kanojen tarvitsemista hoitoon liittyvistä asioista sekä käytännön toimenpiteistä. Kanojen hankinnasta ja siihen valmistautumisesta oli suunnitelmassa muistilista, josta on helppo tarkistaa muun muassa tarvittavat luvat ja ilmoitukset sekä joitakin säädöksiä, jotka koskevat kanojen pitoa. Toimeksiantajan toiveesta suunnitelma sisälsi myös tarvikeluettelon kanalan rakentamista varten sekä kustannusarviolaskelman. Pyrin tekemään suunnitelmasta muutenkin toimeksiantajan tavoitteet täyttävän sekä suunnittelemaan asioita kanojen hyvinvointia ja hyvää elämää ajatellen. Tästä syystä halusin opinnäytetyössäni syventyä hieman enemmän kanan käyttäytymiseen sekä sen "sielunelämään".

6.1.1 Pitopaikan rakentaminen

Pitopaikan suunnittelu aloitettiin pohtimalla, miten jo olevia Palosalmikodin tiluksia voitaisiin hyödyntää pitopaikan rakentamisessa. Palosalmikodin pihapiirissä

on vanha navettarakennus ja sen kylkeen on rakennettu joskus jo käytöstä pitkän aikaa sitten poistettu ulkokäymälä, joka soveltui pienien muutosten jälkeen erittäin hyvin kesäkanalaksi (kuvio 6). Ulkokäymälä oli kolmiosainen ja siihen sisältyi kaksi väliseinällä erotettua käymälää sekä niiden vieressä oleva väliseinällä erotettu varastotila. Ulkokäymälän edessä oli tarpeeksi tilaa myös sopivan kokoisen ulkoaitauksen rakentamiseen kanoja varten. Karttakuvasta näkee kanalan ja ulkoaitauksen sijainnin Palosalmikodin pihapiirissä (kuvio 7).

Kuvio 6. Vanha ulkokäymälä navetan sivussa, josta rakennettiin kanala

Kuvio 7. Kanalan sijainti vanhan navetan kyljessä punaisen ympyrän kohdalla numerolla 2

Ulkoaitaus päätettiin rakentaa kanalaan kiinni niin, että kanala on yksi ulkoaitauksen sivuista, jolloin kanoilla on vapaa ja helppo pääsy kanalan ovesta suoraan ulkoaitaukseen. Aitaus päätettiin kattaa kauttaaltaan tiheällä verkolla, jonka silmäkoko on pienempi, kuin 25 millimetriä petovahinkojen välttämiseksi sekä salmonellariskin takia. Ulkoaitauksesta rakennettiin niin iso, kuin tila antoi periksi ja pinta-alaksi aitaukselle tuli noin 17,5 neliometriä. Ennen aitauksen rakentamista maapohjaa piti hieman tasoittaa, sillä se vietti hieman liikaa alaspäin yhdestä nurkasta. Ulkoaitauksen maapohja oli hiekkainen, osittain nurmipohja.

Ulkoaitauksen oviaukko päätettiin rakentaa niin, että sinne pääsee kulkemaan navetan päädyn sekä lammasaitauksen välistä. Reitille oli jo kulunut aiemmilta ajoilta jonkinlainen polku, joten maasto oli hieman huonomminkin liikkuville mahdollinen kulkea. Ulkoaitauksen oviaukosta tehtiin tarpeeksi leveä ja kynnyksetön, jotta kanojen aitaukseen mahtuu myös apuvälineiden kanssa tarvittaessa. Oveen asennettiin itsestään palautuvat saranat, jotta ovi menee itsestään kiinni, jos sen vahingossa unohtaa sulkea. Korkeudeltaan aitauksesta tehtiin noin kaksimetrisen, jotta pidemmälläkin ihmisillä on helppo seistä aitauksessa.

Kanalasta ei ollut mahdollista tehdä sellaista, että sinne mahtuisi sisään apuvälineiden kanssa. Päätimme, että on riittävä, kun liikuntarajoitteiset asukkaat pääsevät halutessaan kuitenkin ulkoaitaukseen. Päätös oli hyvä myös kanojen hyvinvointia ajatellen, sillä kanala on kanojen koti ja on hyvä, jos kanalassa sisällä ei kävisi koko ajan vieraita, jotta kanojen rauha ei häiriinny liikaa. Kanalasta tehtiin tarpeeksi tilava kanoille purkamalla kahden erillisen käymäläkopin erottava väliseinä. Kanalasta tuli pinta-alaltaan noin neljä neliometriä, joka on sopivan kokoinen viidelle kanalle ja yhdelle kukolle. Kanojen vapaa kulku kanalan ja ulkoaitauksen välillä toteutettiin leikkaamalla käymälän toisen oven alareunaan kanoille sopivan kokoinen kulkuaukko, joka toimii samalla ilmanvaihtaukkona.

Ulkokäymälän oikealla puolella oli pieni, tyhjä varastotila, joka muutettiin kanojen ruokakatokseksi poistamalla siitä ovi kokonaan. Näin kanojen ruoka ja vesi pysyvät puhtaina ja kuivina, mutta pääsy ravinnolle on silti vapaata. Tilassa voidaan myös säilyttää kanojen rehusäkkejä ja muita työvälineitä, kuten haravaa ja lapiota.

6.1.2 Suunnitelmalliset laskelmat

Suunnitelman täytyi sisältää myös projektin tarvike- sekä kustannuslaskelmat. Laskelmiin sisältyi tarvittavien tarvikkeiden luettelointi ja tarpeen määrän arviointi sekä kustannusten laskeminen. Laskelmissa käytin apuna erilaisten puutarha- sekä rakennusliikkeiden internet-sivuja ja sieltä löytyviä esimerkkituotteita sekä niiden hintoja. Laskelmien tarvikkeiden määrä ja niiden hinnat ovat suuntaa-antavia, sillä ne ovat esimerkkejä, eikä juuri niitä tuotteita käytetty välttämättä projektissa. Todelliset kustannukset määräytyvät sen mukaan, mitä tuotteita todellisuudessa hankittiin. Osa projektissa käytetyistä tarvikkeista löytyi valmiiksi Palosalmikodin puolesta tai kanojen omistajalta. Kustannuslaskelmissa ei ole huomioitu työstä aiheutuvia kustannuksia.

Laskin kustannuslaskelmat kanalan ulkotarhan rakentamisen lisäksi kanalan muille tarvikkeille, kanojen ruokinnalle sekä muille tarpeellisille työvälineille. Ulkotarhan verkon tarve oli vähintään 40 neliometriä verkkoa, jonka hinnaksi esimerkkien mukaan tuli noin 90 euroa. Ulkotarhan kehikolle tarvittavaa puutavaraa tarvitsi laskelmien mukaan noin 40 metriä, jonka hinnaksi tuli noin 40 euroa. Suurin osa puutavarasta löytyi Palosalmikodilta jo valmiina, jonka takia sitä ei tarvinnut hankkia uutena. Lisäksi laskin kustannuksiin mukaan vielä muut rakentamiseen tarvittavat pienemmät tarvikkeet, kuten oviaukon lukon, saranat sekä nauhat.

Kanalan muihin tarvikkeisiin sisältyi muun muassa kanojen vesi- ja rehuautomaatit, kuivikekutteri sekä munintakopit vanerista rakennettuna. Suurin osa tarvikkeista saatiin kuitenkin kanojen vuokraajan puolesta tai tarvittavat materiaalit löytyivät Palosalmikodilta. Kuivikekutteria koko kesäksi arvioin tarvittavan enintään 80 kiloa koko kesän tarpeiksi, jonka hinnaksi muodostui noin 30 euroa. Muita tarvittavia työvälineitä kanalassa ovat esimerkiksi lapio, harava sekä kottikärryt siivoamista varten, jotka löytyivät valmiiksi Palosalmikodin varastosta. Kanojen välttämättömien rehujen hinnaksi koko kesän ajaksi laskin noin 45 euroa. Välttämättömiin rehuihin sisällytin täysrehun, kauran sekä kanankalkin.

6.1.3 Kanojen hoito ja muut toimenpiteet käytännössä

Suunnitelmaan kokosin perustietoa kanojen anatomiasta sekä perustarpeista. Kanoille päivärutiinit ovat tärkeitä, joten samankaltaista hoitorytmiä päivittäin on hyvä noudattaa. Kokosin suunnitelmaan lyhyesti esimerkillisen päivän hoitorytmin käytännössä Palosalmikodin kesäkanalaan (taulukko 3). Kanalan ja kanojen hoitajia ollessa useampia kuin yksi, on hyvä pitää jonkinlaista hoitopäiväkirjaa kanalassa tehdyistä toimenpiteistä sekä mahdollisista poikkeavuuksista päivän tapahtumissa tai kanojen käytöksessä, jotta muutkin hoitajat ovat tietoisia kanalan tilanteesta. Päiväkirjaan on hyvä merkitä myös asioita ja huomioita, joita on pidettävä erityisesti silmällä, kuten lääkitykset tai sairaan kanan toipumisen seuraaminen.

Taulukko 3. Ohjeistus kanojen päivittäisestä hoidosta

Kanojen päivittäinen hoito-suunnitelma	
Aamulla	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kanat päästetään ulkotarhaan, kanalan ovi avataan ja jätetään auki 2. Kanoille heitetään jyvät 3. Kanojen juoma-astiat huuhdotaan ja vedet vaihdetaan 4. Rehuautomaatteihin lisätään rehua ja ne putsataan, jos on tarpeen 5. Tarkistetaan, että kanoilla on saatavilla kalkkia ja soraa 6. Kanojen hyvinvointi tarkistetaan silmämääräisesti hetki niitä seurailemalla
Päivällä/iltapäivällä	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kerätään kananmunat munintakopeista sekä tarkastetaan, onko niitä muualla 2. Annetaan karkearehua (Vihannekset, heinä, kasvijäte, kotiruoka)
Illalla	<ol style="list-style-type: none"> 1. Houkutellaan kanat sisätiloihin, elleivät ne ole menneet jo itse 2. Sammutetaan mahdolliset sähkövalot ja suljetaan kanalan ovi yöksi, kun koko haaremi on sisätiloissa

Kanojen munimien munien ulkonäköä ja koostumusta seuraamalla saa esimerkiksi paljon tietoa kanojen sen hetkisestä terveydentilasta. Kanojen munintatavat kertovat myös niiden hyvinvoinnista tai tarkemmin elinympäristön eli kanalan olosuhteista. Kana munii normaalisti mieluiten munintakoppeihin, jos ne ovat oikein rakennettu ja niitä on tarpeeksi. Kananmunien löytyminen kanalan lattialta tai ulkotarhasta saattaa olla merkki muun muassa liian vähäisestä munintakoppien määrästä. Kanojen syömistä on myös hyvä seurata. Rehun syönnin äkillinen muutos voi olla merkki monesta huomiota vaadittavasta asiasta, kuten sairaudesta tai vääränlaisesta ruokinnasta.

Kanojen ollessa vuokralla toisesta kanalasta, on tärkeää pitää kanojen omistajan yhteystietoja jossakin helposti ja selkeästi esillä hätätilanteita tai tarvittavia lisäohjeita varten. Eläimen sairastuttua myös alueen eläinlääkärin puhelinnumero on hyvä olla jossakin nopeasti saatavilla. Eläinten hoidossa on aina oltava vastuullinen, minkä takia on tarpeellista päättää kaikista eläimiä hoitavista ihmisistä yksi päävastaaja, joka on aina perillä siitä mitä kanalassa tapahtuu.

6.2 Suunnitelman toteuttaminen

6.2.1 Toteutus

Lopullisen suunnitelman valmistumisen jälkeen Palosalmen väki sekä Eduro alkoivat rakentamaan kanalaa. Toukokuun lopussa Kävimme paikan päällä katso-massa valmista kanalaa ja keskustelemassa vielä Palosalmen väen kanssa. kanalan rakentaminen oli onnistunut hyvin aikataulun mukaan ja kanat olivat päässeet jo asuttamaan kanalan. Tarvittavat tarvikkeet olivat löytyneet Palosalmikodin tiluksilta jo valmiiksi, minkä takia tarvikkeiden tilaamiseen ja hankkimiseen ei mennyt aikaa. Aikataulu oli kuitenkin myös tiukka, minkä takia kanala oli kuitenkin vielä hieman keskeneräinen.

Kanala saapui asuttamaan viisi kanaa ja yksi kukko, eli yhden kukon haaremi. Kanojen omistaja oli päätetty jo hyvissä ajoin, jonka ansiosta kanojen hankinta ja kuljetus Palosalmikodille järjestyi nopeasti. Palosalmikoti järjesti itse kanojen hankkimisen. Sisäkanala oli toteutettu miltei täysin suunnitelman mukaisesti. Ulkoaitaus oli rakennettu suunnitelmaa mukaillen, mutta rakennusvaiheessa muutama asia päätettiin jättää tekemättä tai tehtiin toisella tavalla. Palosalmikodilta saadun palautteen mukaan suunnitelma oli ollut hyödyllinen kanalaa rakennettaessa ja kanoja hoitaessa.

6.2.2 Kanala

Kanoille rakennettu kanala oli toiminut hyvin ja se oli sopivan kokoinen haaremillemme. Kanat käyskentelivät luonnollisesti sisään ja ulos ja käyttivät tilan muutenkin hyväkseen. Iltaisin kanat menivät orsille nukkumaan, mikä on hyvä merkki suunnittelun toimivuudesta. Kanat myös munivat pääasiassa munintakoppeihin. Kanalan rakentamiseen oli käytetty paljon Palosalmikodilta löytyvää ”hukka” puutavaraa. Munintakopit oli askarreltu itse ja orsina toimivat ohuet laudan pätäkät. Pienillä muutoksilla, kuten käymälän väliseinän sekä istumapaikkojen purkamisella saatiin aikaiseksi tilava ja toimiva kanala (kuvio 8).

Kuvio 8. Kanalan nurkkaus ennen rakentamista ja valmistumisen jälkeen

6.2.3 Ulkohäkki

Kanojen ulkohäkki onnistuttiin rakentamaan melkein kokonaan käytetyllä puutaralla (kuvio 9). Verkko, jonka silmäkoko oli pienempi kuin 25 millimetriä, ostettiin. Ulkohäkki päätettiin kattaa kauttaaltaan verkolla ja viedä verkkoa myös jonkin verran maan alle, ettei pihapiirissä ajoittain nähty kettu pääsisi kaivautumaan ulkohäkkiin aitojen alta. Ulkohäkistä rakennettiin suunnitelmassa olleen kokoinen, eli niin suuri kuin tilaa riitti. Palosalmikodin mukaan kanojen ulkohäkki oli kestävä ja tarpeeksi tilava sekä turvallinen kanoille.

Suunnitelmassa oli ehdotettu rakentaa pieni katos ulkohäkin yhteen nurkkaan kanojen ruoka- ja juomapaikkoja varten, mutta kun vanhan käymälän varastotila päätettiin jättää erilleen kanalasta, ajoi tämä tila todella hyvin suunnitellun katoksen tarkoituksen. Tästä syystä katosta ei tarvinnut rakentaa. Suunnitelmassa oli myös suunniteltu ulkohäkin sisäpuolelle muutaman neliömetrin kokoista betonialustaa, jossa voisi oleskella myös pyörätuolilla, mutta tämä päätettiin jättää toteuttamatta sen mahdollisen vähäisen käytön vuoksi. Suunnitelma sisälsi ulkohäkkiin erilaisia virikkeitä, kuten orsia, kasvillisuutta ja katosta roikkuvia istumarenkaita kanoille, mutta keväällä kanalän juuri valmistuttua näitä virikkeitä ei oltu vielä ehditty toteuttaa. Palosalmikodin väki aikoi kuitenkin lisätä virikkeiden määrää lähiaikoina.

Kuvio 9. Kanat uudessa ulkohäkissä ulkoilemassa

7 POHDINTA

Tämän työn tarkoituksena oli suunnitella pienkanala Palosalmikodille Green Caren näkökulmasta osallistavana tekijänä ja mielekkäänä lisätekemisenä palvelukodin asukkaille. Kaikessa toiminnassa, missä eläimiä hyödynnetään ihmisen tarpeisiin, on eläinten hyvinvointi ja sen huomioiminen todella tärkeää. Tästä syystä työssä käsitellään myös eläinten hyvinvointia yleisesti sekä syvennyttään erikseen vielä kanojen hyvinvointiin sekä yleisimpiin sairauksiin. Työ toimii samalla tiedonlähteenä myös Palosalmikodille ja sen osallistavalle toiminnalle kanojen parissa. Perehdyin tarkemmin työssä myös kanaan eläimenä, sillä vaikka kana onkin monta tuhatta vuotta vanha kotieläin ja kaikki tunnistavat sen, ei moni tiedä sen käyttäytymisestä, tarpeista ja sielunmaisemasta paljoakaan.

Opinnäytetyön pääasiallinen tavoite oli olla avuksi suunnitelman sekä myöhemmin opinnäytetyön muodossa Palosalmikodin lähiluontoympäristön kuntouttavan sekä osallistavan pihapiirin kehittämisessä kesäkanojen osalta. Työn tavoitteena oli tarjota koottua ja oleellista tietoa kesäkanoista sekä niiden hankinnasta Palosalmikodille ennen kanojen ottamista. Käytännöllinen kuvakulma aiheeseen oli tärkeää, jotta asiat olisi helppo ymmärtää ja toteuttaa käytännössä. Palosalmikodilta saadun palautteen perusteella työn tavoite täyttyi. Kesäkanat ovat projektin jälkeen myös jääneet osaksi Palosalmikodin kesätoimintaa, joka kertoo toiminnan onnistumisesta. Opinnäytetyö on kirjoitettu ja koottu ajatuksella siitä, että sitä voivat hyödyntää myös muut, jotka haluavat hankkia omia kesäkanoja tai lisätä osallistavaa toimintaa. Opinnäytetyön tieto soveltuu oikeastaan kenelle tahansa, joka sitä haluaa hyödyntää.

Palosalmikodilla uusi kesäkanala toi toivottua virikkeellisyyttä sekä lisäelämää Palosalmikodin arkeen. Asukkaat olivat mielissään ja osa heistä osallistui toivottu toimintaan, vaikkakaan ensimmäisenä vuonna ei onnistuttu vielä syventymään varsinaisesti asukkaiden järjestelmälliseen osallistamiseen. Palosalmikodin tarkoituksena on kuitenkin jatkaa toimintaa, sekä syventyä tarkemmin asukkaiden osallistamiseen seuraavina kesinä, kun kokemusta kanoista ja niiden hoidosta on kertynyt ja aikaa jää hoidon opettelemisen sijaan muun toiminnan kehittämiseen.

Opinnäytetyön aihe oli itselle todella mielenkiintoinen ja kanat ovat pidempään kuuluneet mielenkiinnonkohteisiini innostuttuani omavaraisuudesta elämäntapana. Ensimmäinen innostus lähti tutun taajamakanalasta, mitä hoitaessani innostus pienkanaloista ja kanojen pidosta lisääntyi. Tällöin en vielä kuitenkaan ajatellut suoranaisesti tekeväni kanoista kokonaista opinnäytetyötä. Palosalmikodin projektiin lähdin mukaan avoimin mielin. Mahdollisuus tehdä kanoihin liittyvä projekti sekä opinnäytetyö innosti heti ja tiesin sen olevan itselle oikea ja mielenkiintoinen aihe tehdä tämä työ. Suunnitelman sekä tämän opinnäytetyön ansiosta opin todella paljon lisää aiheesta sekä pääsin syventymään kanoihin ja niiden hoitoon, kanaloihin sekä eläinavusteisen toiminnan perusteisiin.

Opinnäytetyön aihe kehittyi jo pari vuotta toteutusta aikaisemmin. Aikavälillä olen syventynyt aiheeseen opintoja hyödyntäen, kuten valitsemalla aiheeseen liittyviä kursseja. Suoritin muun muassa kesäkurssina kanoja ja pienkanaloita sekä Green Caren perusteita käsittelevät kurssit. Suurena tukena opinnäytetyön tekemisessä oli myös kesätyö, missä perustimme samankaltaisesti pienkanalan alusta alkaen virkistystoimintaan liittyen. Hoidin kanoja ja kanalaa koko kesän ajan kanojen lähtöön asti sekä niiden lähdettyä suoritin siihen liittyvät toimenpiteet, joista kerron työn luvussa ”Kesän jälkeen”.

Opinnäytetyön sisällön koostaminen oli aluksi hieman haastavaa, sillä aihe oli laaja ja sitä pystyi käsittelemään niin monesta erilaisesta näkökulmasta. Aihe oli niin mielenkiintoinen, että työn rajaamisessa ilmeni hieman haasteita. Kaikista opinnäytetyön teemoista ja asioista olisi voinut kertoa paljon laajemmin, mutta työn pääasiallinen tavoite oli tehdä koottu tietopaketti kesäkanoista sekä niiden hankinnasta. Tiedonhaku oli myös hieman haastavaa, sillä tietoa tuotantokanoista ja -kanaloista löytyi runsaasti, mutta ne eroavat paljon pienkanaloiden toiminnasta ja kesäkanojen hoidosta, jolloin oikean tiedon perkaaminen oli työlästä. Pienkanaloista ja kesäkanoista tietoa on myös suhteellisen paljon, mutta suurin osa tiedosta on epävirallista, yksittäisten ihmisten toiminnan selostusta sekä ohjeistusta, minkä takia moni lähteistä oli soveltumaton opinnäytetyön tietoperustaksi. Iso osa työn käytännön tiedosta perustuu omaan hankittuun kokemukseen.

Työssä oli osallisena monta eri tahoa, jonka takia yhteisten päämäärien ymmärtäminen sekä tiedon toimiva kulku oli tärkeää. Yhteistyö lisää työn mielekkyyttä, mutta voi olla joskus myös haastavaa erilaisten näkemysten ja mielipiteiden takia. Yhteistyö tämän projektin osalta oli kuitenkin toimivaa, eikä tuottanut ongelmia. Yhtenä syynä toimivaan yhteistyöhön oli eri tahojen panostus projektiin. Yhteiset palaverit projektin edistyessä olivat tarpeellisia ja tärkeitä projektin kannalta. Palaverit olivat yhteisiä tiedonjakotilaisuuksia, missä mieleen tulleista kysymyksistä pystyttiin keskustelemaan sekä pohtimaan yhdessä.

Kanalan rakentamisprosessi lähti sujuvasti käyntiin ja oli aikataulussa. Suurempia haasteita tai ongelmia ei projektin aikana oikeastaan ilmennyt. Lopputulos oli omien tavoitteiden ja odotusten kannalta suurimmaksi osaksi sitä mitä ajattelin. Ulkohäkin virikkeellistäminen jäi kuitenkin hieman vajaaksi, mutta Palosalmikodilla oli tarkoitus kuitenkin lisätä sitä suunnitelmaa mukaillen. Panostin suunnitelmassa kanojen virikkeellistämisen suunnitteluun, joka on tärkeää niiden hyvinvoinnin kannalta, etenkin, kun kanoja hankkiessa tehtiin päätös, etteivät ne pääse kulkemaan vapaana pihapiirissä. Kehittämisen aiheena voisikin olla ulkohäkin runsas virikkeellistäminen sekä ajatus vapaista kanoista pihamaalla. Kanojen vapaaseen kulkemiseen liittyy riskejä ja siksi tällaisesta toiminnasta täytyy sopia vuokrakanojen omistajan kanssa. Kanoja voisi tulevaisuudessa myös erikseen totuttaa ja kouluttaa ihmisläheisemmiksi, jolloin niitä voisi mahdollisesti myös silitellä ja pitää sylissä. Kanojen totuttaminen fyysiseen kontaktiin ihmisen kanssa on kuitenkin haastava ja aikaa vievä prosessi. jatkokehitystyönaiheena voisikin olla esimerkiksi jonkun eläintenhoitajan opintoihin liittyvä prosessi kanojen koulutukseen liittyen. Kana oppii myös yllättävän helposti temppuja ja niiden tekeminen ja harjoittelu voisi olla hauska lisä Palosalmikodin vieraiden ja asukkaiden arkeen.

LÄHTEET

AAll 2013-2019a. Animal Assisted Intervention. Viitattu 3.3.2019 <https://aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention/>.

- AAll 2013-2019b. Who we are. Viitattu 3.3.2019 <https://aai-int.org/who-we-are/>.

Bestman M., Ruis M., Heijmans J. & Van Middelkoop K. 2010. Kanahavaintoja, käytännönläheinen opas siipikarjanpitoon, jossa lintu pääosassa. Suomen siipikarjaliitto.

Eduro 2017. Säätiön toiminta. Viitattu 5.5.2019 <https://www.eduro.fi/edurosaa-tion-toiminta/>.

Eläinten hyvinvointikeskus EHK. 2019a. Hyvinvoinnin määrittely. Viitattu 4.4.2019 <https://www.elaintieto.fi/hyvinvointi/hyvinvointi-on-elainyksilon-koke-mus/>.

- Eläinten hyvinvointikeskus EHK. 2019b. Käyttäytyminen ja hyvinvointi. Viitattu 4.4.2019 <https://www.elaintieto.fi/hyvinvointi/elaimen-kayttaytyminen-on-tarkea-hyvinvoinnin-mittari/>.

Eläinsuojelulaki 4.4.1996/247.

Eläinsuojeluasetus 7.6.1996/396.

Eläinten terveys ETT ry. 2019a. Siipikarjan tarttuvat taudit. Viitattu 6.4.2019 https://www.ett.fi/tarttuvat_taudit/siipikarjan_tarttuvat_taudit.

- Eläinten terveys ETT ry. 2019b. Salmonella-tartunta. Viitattu 7.4.2019 https://www.ett.fi/tarttuvat_taudit/salmonella

Evira. 2018. Siipikarjan salmonellavalvonta. Eviran ohje 15312/5. Viitattu 23.5.2019 https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/henkiloasiakkaat/lemmikki--ja-harraste-elaimet/siipikarjan-salmonellavalvonta_15312-5.pdf.

Green Care Finland Ry 2017a. Eläinavusteiset menetelmät. Viitattu 3.3.2019 <http://www.gcf Finland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>.

- Green Care Finland Ry 2017b. Luontohoiva & Luontovoima. Viitattu 3.3.2019 <http://www.gcf Finland.fi/green-care-/luontohoiva---luontovoima/>.
- Green Care Finland Ry 2017c. Mitä on Green Care? Viitattu 3.3.2019 <http://www.gcf Finland.fi/green-care-/>.

Harrinkari T. & Raukola I. 2009. Siipikarjatuotanto elinkeinona. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Hassinen K. 2014. Omat kanat, omat munat, pihakanalan perustaminen. Helsinki: Tammi.

Jensen T. 2016. Kot kot, kesäkana -tervetuloa kotiin! Viitattu 5.4.2019 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/07/07/kot-kot-kesakana-tervetuloa-kotiin>.

Kanalan perustaminen kiinnostaa myös kaupunkilaisia -Helsingissä kananhoitokurssit suosittuja. 2018a. Mtv uutiset. Viitattu 16.5.2019 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kanalan-perustaminen-kiinnostaa-myo-kaupunkilaisia-helsingissa-kananhoitokurssit-suosittuja/6849678#gs.eg2n7i>.

- Kesäkanat viihtyvät myös kaupungissa –"Fiksuja ja rohkeita otuksia". 2018b. Mtv uutiset. Viitattu 15.4.2019 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kesakanat-viihtyvat-myo-kaupungissa-fiksuja-ja-rohkeita-otuksia/6889196#gs.eg3wo4>.

Kauppalehti 2016. "Jätkille" mieluisat metsätyömieskodit historiaan. 17.1.2016. Viitattu 30.4.2019 <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/jatkille-mieluisat-metsatyomieskodit-historiaan/2v5EFduW>.

Koivunen, H. 2017. Palosalmikoti. Palosalmikodin kodinvastaavan kanssa keskustelu 24.2.2017.

Koskinen S. 2018. Kesäkanojen suosio kasvaa vuosi vuodelta. Kansan uutiset. Viitattu 26.5.2019 <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3929896-kesakanojen-suosio-kasvaa-vuosi-vuodelta>.

Lakkinen E., Mäki S., Mäki J., Kause T., Lahokoski M., Kultanen K. & Gröhn M. 2019. Kanatalouden historia, kanatalous- tuvan nurkasta suuriin yksiköihin. Virtuaalilylä. Viitattu 2.2.2019 http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/index.php?tila_id=1&ohjemappi&kategoria_id=288&kortti=3472.

Metsämiesten Säätiö. 2012. Palosalmen metsätyömieskoti 2011. Viitattu 30.4.2019 <https://www.mmsaatio.fi/rahoituksen-tuloksia/2010/palosalmen-metsatyomieskoti-2011.html>.

Oksanen T. 2019. Kesäkanalan perustaminen. Suomen siipikarjaliitto ry. Viitattu 15.5.2019 http://www.siipi.net/images/stories/pikkusiipi/kesakanalan_perustaminen_2016.pdf?fbclid=IwAR3j5clwylU36WSSKM7iWbrWY0sCXtRizHt-BfD_Ke4crFb2--rVA_VRGV4Y.

Pullianen E. 1987. Kanan historia, biologia ja tuotanto. Oulu: Oulun yliopisto. Monistus- ja kuvakeskus.

Rovalan settlementti ry. 2019. Palosalmi-koti. Viitattu 25.5.2019 <https://www.rovala.fi/ikaihminen-palvelut/palosalmi-koti/#&panel1-1>.

Ruokavirasto. 2019a. Elävien eläinten, sukusolujen ja alkioiden sisämarkkina-kauppa. Viitattu 10.5.2019 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/tuonti-ja-vienti/eu-maat-norja-ja-sveitsi/elaimet/>.

- Ruokavirasto. 2019b. Muistilista kesä- ja harrastekanojen pitäjälle. Viitattu 14.5.2019 <https://www.ruokavirasto.fi/henkiloasiakkaat/lemmikki-->

ja-harraste-elaimet/usein-kysyttya-harraste-elainten-pidosta/muistilista-kesa--ja-harrastekanat/.

- Ruokavirasto. 2019c. Siipikarjan, kyyhkyjen ja riikinkukkojen pitäjillä rekisteröitymisvelvoite. Viitattu 10.5.2019
<https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/elaintenpito/elainten-merkinta-ja-rekisterointi/siipikarja/>.
- Ruokavirasto. 2019d. Suojaa siipikarjasi luonnonvaraisilta linnuilta. Viitattu 20.5.2019
<https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/elaintenpito/elainten-terveys-ja-elaintaudit/elaintaudit/siipikarja/lintuinfluenssa/siipikarjan-ulkonapitokielto/>.

Saastamoinen M., Vähä T., Ypyä J., Alahuhta M. & Päätaalo K. 2018. Toiminnallisen opinnäytetyön oppimiskokemukset. Viitattu 26.5.2019
<http://www.oamk.fi/epooki/2018/toiminnallinen-opinnaytetyo/>.

SEY Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto ry. 2019. Hyvinvoinnin haasteita. Viitattu 20.4.2019 <http://www.kanatieto.fi/hyvinvoinnin-haasteita>.

Suomen kanayhdistys ry. 2019. Kesäkanan hankkiminen ja pito. Viitattu 13.5.2019 <https://www.suomenkanayhdistys.fi/kanainfoa/kesakanan-hankkiminen-ja-pito/>.

Suomen siipikarjaliitto ry. 2019a. Kanan historia kotieläimenä. Viitattu 5.2.2019
http://www.siipi.info/psp/historia_kotielaimena.html.

- Suomen siipikarjaliitto ry. 2019b. Kanan ravitseminen. Viitattu 20.5.2019
http://www.siipi.info/psp/kanan_ravitseminen.html.

Telkänranta H. 2004. Kanojen maailma. Sanasilta Oy.

Tengvall H. 1996. Kanojen hoito, opas vapaiden kanojen kasvattajille. Helsinki: Maaseutukeskusten Liitto.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta. 2014. Tuotantoeläinten olennaiset käyttäytymistarpeet. Viitattu 25.4.2019 <https://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2015/12/TEHVNK-k%C3%A4ytt%C3%A4ytymistarpeet.pdf>.

Valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta 8.7.2010/673.

LIITE 1 1(15)

Sini Metsälä

R61M15S

Muistio

Palosalmikoti

17.4.2017

1

Karkea suunnitelma kanalalle

Suunnitelma on tehty 5 kanan ja 1 kukon kokoiselle haaremillemme. Kanat ovat vuokralla olevia kesäkanoja.

KANALA**Ulkotarha**

1. Koko:

- Tarhan pinta-alan oltava lain mukaan vähintään 1 m²/ 9 kanaa.
- Luomutarhan säädöksen mukaan tarhassa on oltava ulkoilutilaa vähintään 2 m² per kana.
- Ulkotarhan kooksi arvioiden hyvä olisi n. 12 m².
- tarhan pituus ja leveys 4 m x 3 m= 12 m².
- korkeus n. 2 m.

2. oviaukko:

- pyörätuolin käyttäjän tilantarve leveys- ja pituussuunnassa: leveys vähintään 800 mm, mutta arvoksi suositellaan 900 mm. Pituus vähintään 1500 mm, mutta arvoksi suositellaan 1800 mm.
- Oveen saranoiksi sellaiset saranat, joka palauttaa oven takaisin kiinni, kun siitä päästää irti.
- Lukoksi yksinkertainen mutta kestävä työntösalpa, jossa paikka myös munalukolle.
- Rampit oviaukon molemmin puolin, jotta pääsee turvallisesti pyörätuolillakin tarhaan.
- Jos ovi tehdään maata vasten ramppeja ei tarvita.

3. Ulkotarhan pohja:

- Pohja suurimmaksi osaksi luonnollista maata
- Heti oviaukosta n. 2 m² kokoinen betoni "alusta", jossa on helppoa ja hygieenistä olla apuvälineidenkin kanssa.
- Betoni alustan viereen pieni ja yksinkertainen likavesikouru puolikkaasta putken pätkästä leikattuna.
- Betoni alustaan pieni kaato likavesikourua kohti.

Liite 1 2(15)

- Sorapeti?

4. Ulkotarhan katto:

- Katto verkotetaan petovahinkojen ja salmonella riskin välttämiseksi.
- Yhteen ulkotarhan nurkista tulee pieni n. 1 m² kokoinen pelti/muovi katos, jonka alla sijaitsee ruokinta- ja vesiautomaatit. (Ruoka ja vesi pysyvät näin puhtaana ja kuivana)

5. Ulkotarhan muu varustelu

2

- 1 rehuautomaatti roikkumaan katosta
- 1 vesiautomaatti roikkumaan katosta
- Käsitukia tarhan seiniin/sopiviin paikkoihin helpottamaan liikkuamista
- Orsia ja esim. oikea jyrkää, iso puun oksa, jotta kanat voivat viettää aikaa korkeammallakin
- Kylpemispaikka kanoille, joka muodostuu siis mullasta tai hienojakoisesta hiekasta, mieluiten aurinkoisessa paikassa.
- 2 istumarengasta roikkumaan ulkotarhan katosta
- Puiden lehteviä oksia, havun oksia, pensaita.

Sisäkanala

1. **Lämpötilan** tulee olla vähintään 13 astetta, mutta ehdottomasti alle 24 astetta. Mieluummin viileä kuin kuuma kanala!
2. **Valolamppu** on tarpeellinen, jos luonnonvalo ei pääse sisälle kanalaan tarpeeksi hyvin. Luonnonvalo on kanoille tärkeää!
3. Kanalan lattia peitetään **kutterikuivikkeella**, joka imee kosteutta hyvin itseensä ja jossa kanat tykkäävät myös kylpeä ja peuhata. Kutterikuiviketta ei varsinaisesti vaihdeta kesän aikana, ellei ole tarve, vaan uutta puhdasta kutteria lisätään aina välillä vanhan päälle. Syksyllä kanala tyhjennetään ja siivotaan kauttaaltaan.
4. Pieni **kanankalkki-** ja **soralaatikko** sijoitetaan johonkin kanalan nurkista
5. **2 munintakoppia:** Hyvä koko on n. 35-45 cm kanttiinsa. Koppi voi olla yksinkertainen esim. vanerista tehty pieni koppi missä yhdellä seinällä kanan mentävä aukko. Kopin voi myös tehdä mm. sopivan kokoisesta elintarvikelaatikosta. Kopin voi tehdä niin, että sen katto on irrotettava, jolloin munien kerääminen on helpompaa. Munintakopit pitää sijoittaa hämärään ja mahdollisimman rauhalliseen paikkaan. Pehmikkeeksi koppeihin olkia.

Liite 1 3(15)

6. **Orret** (halkaisija n. 4-5 cm) Orret sijoitetaan kanalan hämärimpään ja vedottomimpaan osaan, eli mahdollisimman kauas oviaukosta. Orret voivat olla tarpeeksi paksuja ja jykeviä luonnosta kerättyjä oksia.
7. **lantalaatikot/lantalaatikko** sijoitettuna orsien alle > kanat kakkiivat usein orsilla istuessaan ja nukkuessaan, joten tämä on erittäin kätevä ja hygieeninen ratkaisu. Lantalaatikoiden on hyvä olla niin isoja, että niitä ei tarvitse tyhjentää kuin syksyllä kanojen lähtiessä. Lantalaatikot on hyvä kattaa tiheällä verkolla, ettei kanat sotke jalkojaan lantaan
8. **Kylpylaatikko**, joka on yksinkertainen, matalareunainen pahvi/muovilaatikko, joka täytetään esim. kuivalla hienollahiekalla.
9. **Avohylly**, jollekin seinälle enintään n. 1m korkeuteen, missä kanat tykkäävät istuskella ja saattavat innostua munimaankin, jolloin munien keräys on vaivattomampaa. Avohyllyyn pehmusteeksi olkia.
10. **2 Rehuautomaattia** ja **1 vesiautomaatti** roikkumaan katosta kanalan tilavaan kohtaan, esim. keskelle kanala.
11. **Oiki** pehmusteeksi koppeihin, sekä kutterikuivikkeeseen sekaan.

3

Muuta (penkki, polku kanalaan)

1. **Polku/tie** kanalalle: jotta sinne pääsee pyörätuolilla ja rollaattorilla, jos tämä nähdään tarpeelliseksi. esim. laatoitettu. Leveys vähintään 800 mm, mielellään leveämpikin (1 m)
2. **Penkki** kanalan ulkopuolelle polun viereen, mistä heikommatkin asiakkaat voivat katsella kanojen puuhastelua
3. **Vesipiste** lähelle kanala, jotta tarhan puhtaanapito ja kanojen juomaveden vaihtaminen olisi mahdollisimman helppoa.

Kanalan siivous ja hygienia**1. Sisäkanala**

- Jos kanalan orsien alle tehdään tarpeeksi iso lantalaatikko, sitä ei tarvitse puhdistaa kuin vasta syksyllä kanojen lähdettyä.
- Kutterikuiviketta ei siivota, jos ei ole tarpeen, vaan päälle lisäillään tarpeen tullen uutta kuiviketta.
- Jokaisella kanalakäynnillä on huolehdittava, että kanoilla on vettä, rehua, kalkkia ja soraa saatavilla koko ajan.

Liite 1 4(15)

- Mitä kerran viikossa on hyvä siivota:
 1. Puhdista orret
 2. Puhdista munintakopit ja vaihda tarvittaessa pehmusteet
 3. Haraa kylpyhiekka siistiksi (kaikki ylimääräinen hiekan seasta pois)
 4. Vaihda avohyllyjen pehmusteet tarvittaessa
 5. Täytä vesi- ja rehuautomaatit, täytä kalkki ja soralaatikot
- 2. **Ulkotarha**
 - Haravoi kanankakat tarvittaessa vähemmäksi ja kiikuta kasvilannoitteeksi
 - Puhdista orret tarvittaessa
 - Vie syömätön karkearehu pois kompostiin, jos sitä on paljon. Kanat tykkäävät kaivella ja kuopsuttaa niitä, joten kaikkea ei kannata viedä.
 - Lisää kylpyhiekkaa/tuhkaa/multaa tarvittaessa
 - Suihkuta betoni alusta vedellä puhtaaksi tai harjaa jos on kuivaa.

TARVIKELUETTELO

1. Rakentaminen

- **Laatat** (polku) ([https://www.lakkapaa.com/piha/tuote/luja-betonilaatta-300x300x50-\(p*\)31351-harmaa-silea-108kpl/11030011/](https://www.lakkapaa.com/piha/tuote/luja-betonilaatta-300x300x50-(p*)31351-harmaa-silea-108kpl/11030011/))
- **Kanaverkko** (seinät, katto, maan alainen) vähintään 40 m2. (<https://www.k-rauta.fi/rautakauppa/rappausverkko-hit-50cm-19x19-1-25m-lekt>)
- **Puutarvike** (tarhan runko) (<https://www.kodinterra.fi/fi/terra/mitallis-tettu-48x48-manty>)
- Oviaukko: **lukko** (<http://www.biltema.fi/fi/Rakentaminen/Lukot/Riippulukot/Riippulukko-2000018646/>) , **saranat** x 2(itsestään palautuvat), **salpa**, jossa paikka riippulukolle/munalukolle (<https://www.kodinterra.fi/fi/terra/tyontosalpa-4539-50-messinki-kromattu>)
- **Rampit** (oviaukon sisääntulo rampit, kanojen ramppi/rampit) esim. yksinkertaisesti vaneria ruuvattuna kiinni kynnykseen/kanalan oviaukkoon.
- **Tukikahvat** (esim. kanalan ulkoseinään, tarhan muihin seiniin..?) esim. paksuista puunoksista
- **Betoni** x 2 säkkiä (<https://www.kodinterra.fi/fi/terra/pikabetoni-lakka-25kg>)
- **Muoviputkea** puoliksi leikattuna likavesikouruksi.
- **Katos** ruoka- ja vesiautomaattien päälle, pelti/muovi ([https://www.lakkapaa.com/rakentaminen/tuote/patkapelti-165m-musta-pus-\(s*\)-ran-20r-1100/11510009/](https://www.lakkapaa.com/rakentaminen/tuote/patkapelti-165m-musta-pus-(s*)-ran-20r-1100/11510009/))
- **(penkki kanalan ulkopuolelle)** (<https://www.k-rauta.fi/rautakauppa/penkki-furusund-m%C3%A4nty%C3%A4-valkoinen>)

Liite 1 5(15)

2. Kanalan muut tarvikkeet

- **Vesiautomaatit x 2**, (esim. https://www.hankkija.fi/Hevoset_ja_lemmikit/kanit-jyrsijat-ja-kanat/kanojen-tarvikkeet/kanojen-vesiautomaatti-55-l/)
- **Ruokintautomaatit x 3**, sisällä kaksi, ulkona yksi (esim. https://www.hankkija.fi/Hevoset_ja_lemmikit/kanit-jyrsijat-ja-kanat/kanojen-tarvikkeet/linnun-ruokintakaukalo-50x10cm/)
- **Orret x 5-10 kpl** (esim. itse puusta tehdyt, vanhoja heinäseipään pätkiä, luonnon oksia?)
- **Munintakopit x 2-3** (esim. elintarvikelaatikot, itsetehdyt vanerilaatikot)
- **Avohylly** (vanha sopivan kokoinen pieni hyllykkö)
- **Kuivikekutteri x 4 säkkiä** (https://www.hankkija.fi/Hevoset_ja_lemmikit/tallitarvikkeet-ja-kuivikkeet/kuivikkeet/kuivikekutteri-20-kg-flt-oy/)
- **valolamppu?**
- **Virikerenkaat**
- **Oljet x 2 säkkiä**
- **sora**: saa luonnosta.

3. Kanan ruokinta

- **Kanan täysrehu** (n. 30 kg pitäisi ainakin riittää kesäksi) http://www.hankkija.fi/Maatalous_ja_metsa/elainten-ruokinta/siipikarjan-rehut/luonnon-punaheltta-kanataysrehu-25-kg/
- **kanakalkki** <http://www.heinapojat.fi/product/340-kanakalkki-40-kg>
- **kaura** <http://www.heinapojat.fi/product/13-hevoskaura-20-kg>
+ (Karkearehua ei lasketa mukaan, koska se tulee taloudesta/luonnosta/kasvihuoneesta.)

4. Työvälineet

- **Harava**
- **Kottikärryt**
- **Lapio**

kustannusarviointi

Kustannusarvioinnissa kaikki on tehty vain internetistä löytyneiden esimerkkien perusteella. Arviointi on suuntaa antava. Monet hinnoitettut tuotteetkin voi toisena vaihtoehtona tehdä itse paljon edullisemmin tai löytää muualta edullisempaan hintaan. Tämä hinta-arviointi on siis laskettu niin, että se olisi oikeastaan kallein mahdollinen. Tarvikeluettelosta löytyy linkit tuotteisiin, joiden perusteella hinta-arviointi on tehty.

Liite 1 6(15)

1. Rakentaminen

- **Laatat:** esim. 30 kpl/ 40 € (riippuu, kuinka pitkä polusta halutaan tehdä)
 - **Kanaverkko:** 60 m²/ 92 € (tarve vähintään 40 m²)
 - **Puutavara:** Valmis sahattu ja hiottu mänty 48x48, 40m/ 40 € (palkit voi korvata vanhoilla heinäseipäillä, muulla vanhalla puutavaralla tai luonnosta löytyvillä rungoilla, jolloin säästetään selvästi kuluja.)
 - **Lukko, saranat ja salpa:** n. 20 €
 - **Rampit:** paksu vanerilevy n. 2 m²/ 40 €
 - **Betoni:** 2 säkkiä/ 40 €
 - **Peltikatos:** n. 20 €
 - **Penkki:** n. 150 €
 - **Naulat, ruuvit:** n. 20 €
- = 460 €**

2. Kanalan muut tarvikkeet

- **Vesiautomaatti x 2:** n. 30 €
 - **Rehuautomaatti x 3:** n. 30 €
 - **Kuivikekutteri 4 säkkiä:** 80 kg/ 30 €
 - **Olki:** n. 3 €/ kg eli esim. 10 kg on n. 25 €
 - **Munintakopit vanerista:** 5 m²/ 25 € eli 10 m²/ 100 €
- = 180 €**

+ Orret, avohylly, virikerengaat ja sora, joita ei ole laskettu mukaan hinta arviointiin, koska ne on saatavilla luonnosta ja pystyy tekemään itse.

3. Kanan ruokinta

- **Kanan täysrehu:** 25 kg/ 30 € (riittää todennäköisesti koko kesäksi)
 - **Kanankalkki:** 40 kg/ 14 € (riittää koko kesäksi)
 - **Kaura:** 20 kg/ 10 € (riittää todennäköisesti koko kesäksi)
- = 45 €**

4. Muut työvälineet

- **Kottikärryt** n. 30 €
 - **Lapio** n. 20 €
 - **Harava** n. 20 €
- = 70 €**

YHTEENSÄ 800 €

Liite 1 7(15)

lainsäädäntöä ja säädöksiä

Valtioneuvoston asetus kanojen suojelusta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty maa- ja metsätalousministeriön esittelystä, säädetään eläinsuojelulain (247/1996) 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 2 momentin ja 6 §:n 2 momentin nojalla.

12 §

Avokanalat

Avokanalassa saa olla enintään 9 kanaa käytettävissä olevan alan kutakin neliometriä kohden.

Kanoilla on oltava asianmukaiset tilat munintaa varten. Jokaista alkavaa seitsemän kanan ryhmää kohden on oltava vähintään yksi pesätila.

Kanalassa on oltava tarkoituksenmukaisia orsia, joiden pituuden lintua kohden on oltava vähintään 15 senttimetriä. Orsien on oltava kanoille sopivasta materiaalista ja sellaisia, että kanat voivat käyttää niitä vaikeuksitta, eikä niissä saa olla teräviä kulmia.

7 §

Hyvinvoinnista huolehtiminen

Kanojen hyvinvointi on tarkastettava vähintään kerran päivässä. Vastakuoriutuneet, sairaat, vahingoittuneet tai poikkeavasti käyttäytyvät linnut on kuitenkin tarkastettava vähintään kaksi kertaa päivässä.

KANA

Anatomiaa

- kanan normaalilämpö on levossa 40 ja aktiivisena 42 astetta.
- Kana viilentää itseään läähättämällä nokka avoimena. Pelkän nokan kautta lämmön säätely on haastavaa, joten liika kuumuus ei ole kanalle hyväksi.
- Kanalla on kolme mahaa: kupu, rauhasmaha ja kivipiira. Ruoka menee ensin kupuun, josta se jatkaa matkaa rauhasmahaan. Näissä ruoka alkaa pehmetä ja sulaa. Lopuksi ruoka siirtyy kivipiiraan, jossa voimakkaat lihakset ja sora jauhavat ruoan hienoksi. Kivipiirassa oleva sora korvaa siis hampaat.
- kanalla on yhteissuoli; uloste, virtsa ja muna tulevat siis samasta reistä ulos.
- Kana elää normaalisti 4-10 vuotta, mutta hyvin hoidettu stressittömässä ympäristössä oleva kana voi elää jopa 20 vuotiaaksi.

Liite 1 8(15)

- Kana lopettaa muninnan kuitenkin viimeistään 7 vuotiaana.
- Tärkein aisti kanalla on näköaisti. Se näkee tarkemmin kuin ihminen ja erottaa hyvin värit. Kana näkee myös ultravioletin värin, jota on luonnon valossa. Siksi luonnonvalo on tärkeää kanoille; se vaikuttaa lisääntymiseen ja kumppanin valintaan.
- Kanan kuuloaisti on suunnilleen sama kuin ihmisellä.
- Kana haistaa, maistaa ja tuntee paljolti niin kuin muutkin nisäkkäät.

7

Perustarpeet

1. vesi: Vettä on oltava koko ajan kanojen saatavilla. Veden pitää olla viileää ja se pitää vaihtaa pari kertaa päivässä. Vesipisteistä on hyvä olla ainakin kaksi.
2. ruoka: Kanoille annetaan niiden tarpeet kattavaa rehua ja tarvittaessa esim. lisäkalkkia. Kanoilla on oltava mielellään myös koko ajan jotakin nokittavaa/etsittävää esim. jyviä ja kasvijätteitä.
3. Kylpeminen: Kanoilla tulee olla kylpemismahdollisuus. Kylpyaineksen Pitää olla hienojakoista ainesta esim. hiekkaa, turvetta, sahanpurua ja/tai tuhkaa.
4. Kuivike: Kuivikkeena kanalan lattialla on kutteri, sahanpuru, kuiviketurve ja Olkisirppu mainiota. Pehku toimii niin, että sitä on noin 10-20 cm kerros vähintään lattialla. Kuiviketta lisätään aina vähitellen tarvittaessa (kanala ei saisi haista ammoniakille eikä saa olla liian kostea) ja kesäkanojen syksyllä lähtiessä koko kanala tyhjennetään ja pehku siivotaan talveksi kokonaan pois.
5. Sora: Kanan ruoka jauhautuu hienoksi kivipiirassa soran avulla. Siksi kanan on elintärkeää saada säännöllisin väliajoin uutta soraa, jotta sen ruoansulatus toimisi, sillä sora korvaa kanan hampaat.
6. nokkiminen ja kuopiminen: maan nokkimisella ja ruoan etsimisellä on tärkeä virikkeellinen rooli kanan elämässä; On tärkeää, että maapohja ulkotarhassa on sellainen, jota voi tutkiskella ja nokkia. Kanat kuopivat valosta poispäin, joten se kannattaa ottaa huomioon vesi ja ruokakippoja asentaessa.
7. muninta, munimispaikka: Munimispaikan on oltava hämärä, sopivan lämmin ja suojaisa. Kotikanalassa paras ratkaisu on munintakopit. Niitä on oltava vähintään yksi seitsemää kanaa kohden. Mielellään kuitenkin enemmän niin lattiamunien ja tappeluiden määrä vähenee.

Liite 1 9(15)

8. nukkumapaikka, orret: Kanoilla on oltava orsia ainakin kanalan sisätiloissa. Jokaisella kanalla on oltava orrella vähintään 15cm tilaa. Paras orsi on tarpeeksi leveä, ei aivan pyöreä ja ilman teräviä kulmia. Materiaalin on oltava sellainen, että kana saa siitä hyvän otteen eikä se ole liukas. Puuorret ovat hyviä, mutta niiden huono puoli on nopea kuluminen ja käytön jäljet sekä ulosteen imeminen.

Joitakin huomioita

- Toisten kanojen **sulkien nokkiminen** ja muu **kannibalismi** on yleensä merkki siitä, ettei kanoilla ole tarpeeksi virikkeitä (tylsyys) tai niillä voi olla ravintoaineiden puutteita. Tämä on harvinaista
- Kanoilta **irtoaa höyheniä** joka päivä; jos höyheniä ei näy kanalan lattialla, tarkoittaa se että ne on syöty, joka on merkki siitä että jokin on vialla.
- Huolehdi heti alussa itsellesi häkki, koppi tai mikä muu tahansa kanalle soveltuva tila **mihin eristää sairastunut tai loukkaantunut kana**, jos tarve vaatii.
- Kanan **lannan kompostointi** on hyvä miettiä. Kanan lanta on hyvää lannoitetta miltei mille vaan kasville. Ehkä sitä voisi hyötykäyttää marjapensaiden lannoitteeksi?
- **Kana vaalii rutiineja**. Muistathan siis mahdollisimman tarkan päivärytmin.

ruokinta

- Kanat ovat kaikkiruokaisia eli syövät niin kasvipööräistä kuin eläinperäistäkin ruokaa.
- Kanat tarvitsevat karkeaa rehua eli esim. vihannekset, kasvijäte, kasvit, heinä, nurmikko, puun lehdet ja oksat.
- kotikanalassa eläville kanoille voi syöttää melkein mitä vain: nurmikko, kasvijätteitä, vihanneksia, matoja, biojätettä ja kotitalousjätettä.
- Esim. kuivat vanhat leivät voi pehmentää viilissä/piimässä ja antaa kanoille
- Kanalle voi syöttää melkein mitä vain kotitaloustähteitä (leipä, puuro, keitetty peruna, vihannekset jne.)
- Tasapainoisen ja monipuolisen ruokavalion varmistaa helpoiten hankkimalla teollista rehua kanoille
- helpoin rehuvalinta kanalaan on täysrehu, koska se kattaa kaikki kanojen ruokinnalliset tarpeet.
- Lisäksi kanoille on annettava jyviä virikkeeksi ja nokkimiseen
- Muniville kanoille suositellaan ohraa ja kauraa, pienissä määrin vehnää (lihottaa)
-

Liite 1 10(15)

- Kanoilla pitää olla aina tarjolla myös soraa, jonka raekoko on 3-6mm aikuisilla kanoilla.
- Pihakanaloissa kannattaa tarjota kalkkia kanoille myös erikseen (kaupasta saatava kalkki tai huolellisesti jauhetut kananmunankuoret)
- Kana tarvitsee suolaa, mutta valmisrehuissa sitä on riittävä määrä kanoille.
- Se mitä kana syö vaikuttaa munan makuun ja laatuun; esim. kalaa ei kannata siksi antaa hirveästi.
- Kanalle ei saa syöttää: sipulia, avokadoa, maitoa, raparperia tai mausteista/suolaista ruokaa.

Ruokintasuunnitelma

1. kaupasta ostettavaa **teollista kanojen täysrehua** koko ajan ruokinta-automaatista annettuna kanojen saatavilla.
2. **Soraa ja kalkkia** saatavilla koko ajan niille tehdyistä laatikoista (soraa löytyy luonnosta, kalkkia kaupasta)
3. **Jyviä** (kauraa, ohraa) päivittäin noin 1 dl kanaa kohti heiteltynä laajalti kanalan lattialle, jotta kaikki pääsevät arvojärjestyksestä riippumatta syömään
4. Lisäksi **karkearehua** kanalaan; Raa'at vihannekset (ei sipulia, avokadoa, raparperia), heinä, nurmi, kasvihuoneen kasvijätteet, puun lehdet jne.

hoito**päivärytmi käytännössä**

- Kanat nauttivat rutiineista ja siksi päivärytmin on hyvä noudattaa mahdollisimman paljon samaa aikataulua päivästä toiseen.
- Ohessa konkretisoitu ehdotus/muistilista kanojen päivärytmille:

AAMULLA

1. Kanat päästetään ulkotarhaan, kanalan ovi avataan ja jätetään auki
2. Kanoille heitetään jyvät
3. Kanojen juoma-astiat huuhdotaan ja vedet vaihdetaan
4. Rehuautomaatteihin lisätään rehua ja niitä putsataan jos on tarpeen
5. On tarkistettava, että kanoilla on saatavilla kalkkia ja soraa
6. Kanojen hyvinvointi on hyvä tarkastaa silmämääräisesti hetki niitä seurailemalla

PÄIVÄLLÄ/ILTAPÄIVÄLLÄ

1. Kanojen munien keräys

Liite 1 11(15)

2. Karkearehun antaminen (vihannekset, heinä, kasvijäte, kotitaloustähteet..)

ILLALLA

1. Pyydä/houkuttele kanat sisätiloihin
2. Sammuta valot ja sulje ovi kun kanat ovat orsilla laittamassa nukkumaan

Kiertotalous/hyötytalous (Munien hyötykäyttö, kasvijätteen hyötykäyttö, kanankakan lannoitekäyttö?)

- Kananmunia käytettäessä syötäväksi laitostoiminnassa on salmonella testi otettava kananlannasta säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa.
- Kunnaneläinlääkärin on myös tehtävä tarkastuskäynti vähintään kerran kahdessa vuodessa ja ottaa tällöin virallinen salmonellanäyte. (lisätietoa evira.fi)
- Kasvihuoneen kasvijätteitä voi käyttää kanojen karkearehuksi
- Kananlantaa voi sen sijaan viedä kasvihuoneeseen kasveille tai pensaille lannoitteeksi.

Munat

- Kanojen munien ulkonäköä ja koostumusta seuraamalla saa paljon tietoa kanojen terveydentilasta.
- Myös kanojen munintatavat kertovat paljon (lattiamunat, ulkomunat, niiden lisääntyminen..) kanan terveydentilasta tai enemmänkin elinympäristön eli kanalan laadusta.

Ulkoilu

Kanat on pidettävä joko sisätiloissa tai suojata niiden ulkoilualue esimerkiksi riittävän tiheällä verkolla (silmäkoko < 25 mm) 1.12. - 31.5. välisenä aikana lintuinfluenssariskin takia.

Kanat on hyvä laittaa yöksi sisälle kanalaan niiden turvallisuuden takaamiseksi turvaan pedoilta ja sääolosuhteilta

Kesäkanat

Muistilista kesäkanojen pitäjälle

(lähdeviite: <https://www.evira.fi/elaimet/usein-kysyttya/muistilista-kesakanojen-pitajalle>)

Tämä muistilista on laadittu kesäkanojen hankkimista harkitseville. Kanojen lukumäärällä ei ole merkitystä, niitä voi olla kaksi tai kaksikymmentä: kanojen pitoon liittyviä vaatimuksia on aina noudatettava. Vaatimusten tavoitteena on turvata kanojen hyvinvointi ja varmistaa, että eivät kanat aiheuta tautivaaraa ihmisille tai toisille kanoille.

Liite 1 12(15)

Omistaja on aina vastuussa kanojensa terveydestä ja hyvinvoinnista. Tämä vastuu on omistajalla koko ajan eläimen hankinnasta sen lopettamiseen tai kuolemaan asti. Kannattaa siis lukea muistilista tarkasti!

1. Rekisteröidy kanojen pitäjäksi kuntasi maaseututoimeen
2. Lisäksi kaava-alueella ota yhteyttä kuntasi terveydensuojeluviranomaiseen ja rakennusvalvontaan
3. Seuraa kanojen ulkona pitoon liittyviä määräyksiä
4. Tutustu kanoja koskeviin eläinsuojelusäädöksiin
5. Kanoja ulkomailta? Muista tuontivaatimukset!
6. Huolehdi salmonellan sekä muiden tautien vastustamisesta
7. Lääkinnällisen hoidon ja kuolleiden eläinten lukumäärän kirjanpito kuntoon
8. Tutustu kanojen teurastus- ja lopetusohjeisiin
9. Selvitä, miten kuolleen tai lopetetun kanan voi hävittää

1. Rekisteröidy kanojen pitäjäksi kuntasi maaseututoimeen

Kaikkien siipikarjan pitäjien on rekisteröidyttävä kunnan maaseututoimeen, maaseutuelinkeinoviranomaiselle tai maaseutusihteerille. Myös pitopaikat, joissa eläimiä pidetään, on rekisteröitävä. Tämä koskee siis yhdenkin kanan pitäjää tai "leasing-kesäkanojen" vuokraajaa.

2. Lisäksi kaava-alueella ota yhteyttä kuntasi terveydensuojeluviranomaiseen ja rakennusvalvontaan

Lisätietoa kanojen pitämisestä kaava-alueella voi kysyä oman kunnan terveydensuojeluviranomaiselta. Rakennusten käyttötarkoituksen muutuksessa tai uusien rakennuksien tehtäessä ota tarvittaessa yhteys kunnan rakennusvalvontaan.

3. Seuraa kanojen ulkona pitoon liittyviä määräyksiä

Kanojen pitäjän tulee ottaa huomioon määräykset, jotka rajoittavat siipikarjan pitämistä ulkona. Määräykset ovat voimassa joulukuun alusta toukokuun loppuun lintuinfluenssaviruksen leviämisen estämiseksi. Lintuinfluenssa tarttuu linnuista toisiin eritteiden ja lyhyen matkaa myös ilman välityksellä. Sen vuoksi on tärkeää, että estetään suorat kosketukset erityisesti luonnonvaraisten vesilintujen ja siipikarjan välillä samoin kuin se, ettei luonnonlintujen uloste pääsisi tahrimaan siipikarjan rehua tai juomavettä. Lisätietoa siipikarjan ulkonapitokiellosta. Asiaa koskeva maa- ja metsätalousministeriön asetus 386/2006 muutoksineen on saatavissa maa- ja metsätalousministeriön internetsivuilta kohdasta 37.

Liite 1 13(15)

4. Tutustu kanoja koskeviin eläinsuojelusäädöksiin

Eläinten pitoa, hoitoa, kohtelua ja käsittelyä säätelevät eläinsuojelulaki (247/1996 muutoksineen) ja eläinsuojeluasetus (396/1996 muutoksineen). Kanojen pidolle asetettavista eläinsuojeluvaatimuksista säädetään lisäksi valtioneuvoston asetuksessa kanojen suojelusta (673/2010). Maa- ja metsätalousministeriön internetsivuilta löytyy ajantasainen eläinsuojelulainsäädäntö.

5. Kanoja ulkomailta? Muista tuontivaatimukset!

Ihmisten ja muiden eläinten terveyden suojelemiseksi kanojen maahan-tuonnille on asetettu eläintautivaatimuksia. Vaatimusten täyttäminen edellyttää tuojalta tiedonhankintaa ja asiaan paneutumista jo hyvissä ajoin ennen suunniteltua tuontia. Jos tuontiin liittyviä vaatimuksia ei ole noudatettu, on kyseessä laitton tuonti. Jos epäilee eläinten laitonta tuontia, tulee tehdä ilmoitus kunnan- tai läänineläinlääkärille. Lisätietoja tuontivaatimuksista

6. Huolehdi salmonellan sekä muiden tautien vastustamisesta

Jos kananmunia myydään tai luovutetaan käytettäväksi muualla kuin omassa kotitaloudessa, on kanalasta otettava myös salmonellavalvontaohjelman mukaiset näytteet säännöllisesti. Munien myyntiin liittyvät vaatimukset löytyvät Kananmunien ja muiden linnunmunien tuotanto ja myynti -ohjeesta. Ohje siipikarjan salmonellavalvonnasta.

Tarttuvien eläintautien ennaltaehkäisyssä sekä niiden leviämisen estämisessä eläinten omistajat ovat keskeisessä asemassa. Tarttuvan eläintaudin epäilystä tulee ilmoittaa kunnaneläinlääkärille.

Eläintautien leviämisen estämiseksi ruokajätteen syöttäminen elintarviketuotantoeläimille on kiellettyä. Ruokajätteellä tarkoitetaan joko laitostai kotikeittiöstä tulevaa ruokajätettä, joka on ollut ruokailussa esillä ja eläin- ja kasvipöeräiset tuotteet ovat siten sekoittuneet. Eläintautien riski liittyy erityisesti eläimistä saatujen tuotteiden käyttöön eläinten ruokinnassa. Kanojen ruokinnassa on huomioitava rehujen sopivuus kanojen ruokintaan. Esimerkiksi lihaluujauhon ja verijauhon käyttö on kielletty kanojen ruokinnassa eläintautien ehkäisemiseksi.

Salmonella voi levitä rehun välityksellä, ja siksi rehuhygieniä tulee varmistaa mm. hankkimalla rehut rekisteröidyltä rehualan toimijoilta, puhdistamalla ruokinta-astiat ja välineet säännöllisesti, suojaamalla rehut tuhoeläimiltä sekä pitämällä kanojen pitopaikat siistinä huolehtimalla erityisesti lannan poistosta. Lisätietoja rehulainsäädännön vaatimuksista löytyy Eviran rehut sivustolta.

Liite 1 14(15)

7. Lääkinnällisen hoidon ja kuolleiden eläinten lukumäärän kirjanpito kuntoon

Tuotantoeläinten omistajan tai pitäjän on pidettävä kirjaa tuotantoeläimille annetusta lääkinällisestä hoidosta ja kuolleiden eläinten lukumäärästä. Kirjanpitoa kanojen lääkinällisestä hoidosta on säilytettävä vähintään viiden vuoden ajan ja kirjanpitoa kuolleiden eläinten lukumäärästä vähintään kolmen vuoden ajan sen vuoden päättymisestä lukien, jolloin kirjanpitoon viimeksi kirjattiin eläintä koskeva merkintä.

Lisätietoa eläinten lääkitsemistä koskevasta lainsäädännöstä saa hoitavalta eläinlääkäriltä sekä Eviran internetsivuilta.

8. Tutustu kanojen teurastus- ja lopetusvaatimuksiin

Eläimen lopetus tai teurastus on suoritettava mahdollisimman nopeasti ja kivottomasti. Eläimen saa lopettaa vain henkilö, jolla on riittävät tiedot kyseisen eläinlajin lopetusmenetelmästä ja lopetustekniikasta sekä riittävä taito toimenpiteen suorittamiseksi.

9. Selvitä, miten kuolleen tai lopetetun kanan voi hävittää

Kana on tuotantoeläin, joten lopetetun kanan hävittämisessä on noudatettava tuotantoeläinten hävityksestä annettua lainsäädäntöä. Lopetetun kanan hautaaminen on sallittua koko Suomessa, jos pitopaikassa on alle 100 kanaa. Hautaaminen ei saa aiheuttaa vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle. Tarkempia ohjeita hautaamisesta tai raadon hävittämisestä muulla tavoin saa kunnaneläinlääkäriltä ja ympäristönsuojeluviranomaisilta.

Liite 1 15(15)

Lähteet

- Vinkkejä: <https://sites.google.com/site/valokintila/elaimet/kana/vinkkejae-kanalan-pitoon>
- Kanan ruokinta: <http://www.suomenrehu.fi/fi/ajankoh-taista/nyt/suomen-rehulta-eva-at-kesakanojen-ruokintaan/>
- Lainsäädäntö: <https://www.evira.fi/elaimet/usein-kysyttya/muisti-lista-kesakanojen-pitajalle>
- Kanalan siivous: <http://tuohimutkankanala.blogspot.fi/>
- Kanala: <file:///C:/Users/Sinikkala/Downloads/Ohjeita%20kotitar-veKANOJEN%20pitoon%202014%20pdf.pdf>
- Tuotteita ja tarvikkeita:
 - a. Heinäpojat Oy www.heinapojat.fi
 - b. Hankkija www.hankkija.fi
 - c. Kodin terra www.kodinterra.fi
 - d. lakkapää www.lakkapaa.com
 - e. K-rauta www.k-rauta.fi
- Kirjallisuutta:
 - a. Omat kanat, omat munat pihakanalan perustaminen, Kirsti Hassinen, Tammi 2014
 - b. Kanahavaintoja, Monique Bestman, Marko Ruis, Jos Hejmans, Koos van Middelkoop, 2012